

KAPITOLA 11.

*O potrebe
Akadémie
duchovnej vedy
a umenia*

*ako predpokladu
morálnej a hospodárskej
obnovy Slovenska*

Evelyn de Morgan: Nádej vo väzení zúfalstva.

DUCHOVNÉ SRDCE SOCIÁLNEHO ORGANIZMU

Od najstarších čias jestvoval v sociálnom organizme každého národného alebo kmeňového spoločenstva orgán, inštitúcia, ktorá plnila funkciu *duchovného srdca*. Či už to boli dávne orákulá, v ktorých zjavovali svoju vôľu božstvá alebo chrámy, svätyne, mystérijné školy, kláštory - vždy existovali miesta, ktoré spájali zem s nebom a z ktorých vychádzali rozhodujúce duchovné impulzy. Podľa nich sa potom stvárnňovali všetky spoločenské vzťahy a spôsoby života. Šamani, kňazi, obetníci, mudrci, potulní mnísi a askéti, pustovníci, svätci - títo všetci sprostredkovali svojím životom, príkladom, svojou prítomnosťou širokým vrstvám ľudí určité hodnoty, ktoré si získali úctou, určitý súbor morálnych predstáv, ktoré potom ako krv prúdili celým spoločenstvom a umožňovali v ňom fungovanie celého radu ďalších článkov. Spájali a oživovali celý sociálny organizmus.

Úcta k náboženským hodnotám bola v minulosti taká veľká, že nebolo doslova jediného elementu v živote človeka, ktorý by ňou nebol prestúpený. Jednotná náboženská autorita dávala spoločnú chrbticu celému kresťanskému alebo islamskému svetu.

Uvedomme si, že v súčasnosti žiaden taký všeobecne prijímaný, spájajúci morálno-duchovný element v spoločnosti neexistuje. Nielen že sa veľká časť sveta stala neveriacou a hodnoty sa zrelativizovali, ale tradičné náboženské hodnoty hrajú aj v živote veriacich stále menšiu rolu. Náboženské myslenie a cítenie sa u veriaceho zúžilo už len na celkom uzučkú osobnú sféru. V zamestnaní, v celom hospodárskom a politickom živote sa rozhoduje a koná v rámci myšlienkových štruktúr, ktoré sú odvodené zo svetozhľadov materialistickej vedy alebo z čisto utilitárnych, obchodných motívov.

Ak chceme porovnať, akým všeprenikajúcim spôsobom zasahovalo kedysi náboženstvo do všetkých oblastí života a ako sa tento vplyv vytratil, vezmime si ako príklad pápeža. Kým ešte v stredoveku si nejaký svetský vládca, akokoľvek mocný, sotva mohol dovoliť pápežovi odporovať, zostávajú dnes pápežove rozmanité výzvy celkom bez účinku.

Spolu s náboženstvom sa zo spoločnosti vytratil aj určitý morálny element s ním spojený. Čo môže tento element v súčasnosti nahradiť? Či môže obstáť spoločnosť bez morálnych základov? Bez toho, aby ju spájalo niečo, čo presahuje egoistické osobné záujmy jednotlivých fyzických osôb alebo skupín? Môže obstáť spoločenstvo bez chrbtice spoločných hodnôt a nerozpadnúť sa alebo neživoriť trvale oslabené vnútornou roztrieštenosťou?

V tejto kapitole musíme dať odpoveď na tri závažné otázky. Po prvé: Aká je funkcia duchovného srdca v sociálnom organizme? Po druhé: Prečo tie inštitúcie, ktoré plnili túto funkciu v minulosti, sa rozpadli alebo stali neúčinnými? A po tretie: Existuje niekto alebo niečo, čo by túto funkciu mohlo nahradiť a plniť v súčasnosti?

ZÁKLADOM VŠETKÝCH SPOLOČENSKÝCH ŠTRUKTÚR SÚ DUCHOVNÉ HODNOTY

Ako prvú si musíme jasne uvedomiť jednu vec: Všetky hospodárske, politické, sociálne, právne a vôbec všetky spoločenské inštitúcie bez výnimky existujú vždy len vďaka tomu, že vo vedomí väčšiny ožili určité

hodnoty, ktoré ich robia možnými. Napríklad doprava je možná len vďaka tomu, že veľká väčšina vodičov je uzrozumená s pravidlami cestnej premávky a dodržiava ich. Dopravná polícia by bola bezmocná, keby vodiči o tieto pravidlá nedbali dobrovoľne, z vlastnej iniciatívy, keby nemali *vnútorného policajta*.

Každá legislatíva je funkčná len potiaľ, pokiaľ sa môže oprieť o hodnotové a myšlienkové štruktúry neviditeľne prítomné vo vedomí väčšiny. To je dôvod, prečo tie isté spoločenské mechanizmy, ktoré fungujú v jednej krajine, nefungujú v inej, v ktorej si ľudia ešte neosvojili určité charakterové vlastnosti alebo návyky.

Legislatíva, ktorá svojou formou presahuje reálnu úroveň vedomia obyvateľstva, vedie dokonca k negatívnym efektom. Klasickým príkladom toho bola prohibícia v Spojených štátoch, ktorá nevedla k tomu, že by sa prestal piť alkohol, ale len k zrodu gangsterskej mafie, ktorá zmocnela na čiernom obchode. Iným príkladom je prostitúcia, ktorú sú aj vyspelé legislatívy nútené akceptovať ako fakt, ak nechcú jej negatívny dopad ešte zväčšiť. Tie isté mechanizmy, ktoré sú v západných krajinách základom demokracie, vedú v iných krajinách niekedy k práve opačným efektom.

Každá politika musí počítať s psychologickými obsahmi vo vedomí nás a môže sa pohybovať len v ich rámci. To je dôvod, prečo v žiadnej krajine, pokiaľ má zostať demokratickou, nemožno ani pri najlepšej vôli zaviesť oveľa efektívnejšie štruktúry než také, aké zodpovedajú stupňu zrelosti a mravno-poznávacej kvalite vedomia daného národa.

Každé také opatrenie, úprava, mechanizmus, ktoré nemá svoj protipól v morálnom vedomí obyvateľov, sa stane formálnym a bude skôr zneužitie ako využitie. Všetko to, čo ešte nepreniklo do bdelého vedomia jednotlivca, čo si jasne neuvedomuje, čo nechápe, sa stáva predmetom demagógie, sugescie, reklamy a otvára priestor pre manipuláciu. Zlo preniká do organizmu spoločnosti tak, že zapúšťa korene v temných kútoch ľudských duší, kde žijú neresti a zreteľne neuvedomené omyly. A keď sa nevykorení odtiaľ, každá zákonná úprava sa bude obchádzať, každé opatrenie spôsobí len presunutie neduhu z jednej oblasti do inej, ale nie celkovú nápravu.

Revitalizácia hospodárstva nie je len otázkou investícií a nových technológií, ale predovšetkým otázkou mravnej výchovy a sebaučiny, bez ktorej sa všetky výdobytky prepadnú do prázdna alebo obrátia na zlé: Všetky finančné injekcie sa premárnia, odtunelujú, zmiznú vo vreckách tisícov zlodejov a ich drobných podielnikov - a zanechajú krajine len dlhy. Každá nová technológia sa zneužije alebo využije len pre egoistické obohatenie úzkej vrstvy, a nie na celkové povznesenie krajiny a jej akceleráciu.

Pre osud národa je z dlhodobého hľadiska rozhodujúci jediný faktor: stupeň morálno-poznávacej kvality vedomia priemerného obyvateľa. Všetko ostatné je trik, chytráctvo, ktorým sa dá získať nanajvyš momentálny efekt na úkor zadĺženia do budúcnosti. Ak máme urobiť *naozaj* niečo pre budúcnosť našej krajiny, tak musíme urobiť niečo pre mravné a duchovné zušľachtenie srdca a mysli; a túto úlohu musíme postaviť na *prvé* miesto, pred *všetky* ostatné!

Otázka nápravy vecí verejných nie je len otázkou hľadania stále komplikovanejších mechanizmov, ktoré majú pokrývať stále rastúci počet problematických javov, ale otázkou ozdravenia myšlienkovvej a duchovnej atmosféry, aby tieto problematické javy nevznikali. Každý mechanizmus, každé zákonné opatrenie je len barlou, ktorá podopiera spoločnosť na tom mieste, kde chýba vo vedomí ľudí nejaká cnosť. Priamo úmerne tomu, ako sa strá-

*K NÁPRAVE NESTAČIA DOBRÉ ZÁKONY,
AK SÚ ĽUDIA SKAZENÍ ZĽÝMI ZVYKMI.*

NICCOLO MACHIAVELLI

ca zmysel pre *ducha* zákona, naberá na objeme litera. Litera je však sama osebe dvojsčná. Rastúci počet formálnych opatrení nakoniec hatí nielen to zlé, ale aj to dobré; protirečí si navzájom a uvádza spoločnosť do chaosu.

Musíme si uvedomiť, že neexistuje žiaden efektívny mechanizmus, žiadna reorganizácia, reštrukturalizácia, ktorá privodí nápravu, ak sa napravia sami ľudia. Ľudská spoločnosť nie je mechanizmus z ozubených koliesok a pák, ale sa skladá, tak ako človek, z ducha, duše a tela: telom je hospodárstvo; dušou politické, právne a verejné inštitúcie; a duchom hodnoty, hodnotový systém a kultúra. Keď duch zakrnel a duša je chorá, telo *nemôže* byť zdravé.

Žiadna politická strana nemôže privodiť nápravu neduhov, na ktorých sa aktívne podieľa alebo pasívne spolupracuje väčšina národa. Bez ohľadu na to, akú stranu zvolíme, každá bude mať zviazané ruky neviditeľnými putami. Politik, ktorý sľubuje celkovú nápravu - tvrdí, že pozná mechanizmy, ktoré ju privodia - a jeho program neobsahuje ani kategorickú požiadavku, ani žiaden účinný prostriedok premeny mravných postojov ľudí, je buď naivný alebo klame.

Vyslovme teraz tú otázku, ktorá sa vznáša ako hromový výkričník nad Slovenskom, ako aj nad celým ľudstvom: Stará sa vôbec niekto o túto najvznešenejšiu, najdôležitejšiu úlohu, poslanie zušľachtiteľ morálnu podstatu našich bytostí? Myslí vôbec niekto na to, aby sa o to staral? A ak áno, robí to tak, aby to mohlo byť aj účinné? Politické strany majú morálnu obrodu - samozrejme - vo svojich programových vyhláseniach. Ale čím ju chcú dosiahnuť? Čím k nej chcú prispieť?

*KDE ĽUD ROBÍ DOBROTU BEZ ZÁKONOV,
TAM NETREBA ZÁKONY. AK VŠAK PRESTANE
TENTO DOBRÝ ZVYK, HNEĎ SÚ POTREBNÉ
ZÁKONY.*

NICCOLO MACHIAVELLI

POLITIKA

Dá sa mravná obroda privodiť politicky? Dala by sa dosiahnuť nejakou „totalitou dobra“? Dosadili by sme do čela tých „pravých“, vytýčili nejaký mravný ideál, odmeňovali „cnostných“ a prísne zaobchádzali s tými, čo zmýšľajú inak? Nie, tým by sa síce dal dosiahnuť určitý poriadok, ale morálka len zdanlivá, plytká - pretváarka z vypočítavosti. Skutočná morálnosť je niečo, čo sa môže zrodiť v človeku len dobrovoľne, z vlastnej vôle. Duševná účasť ľudí na verejných veciach a ich iniciatíva by zvnútra odumrela a nahradila by ich apatia. Taká spoločnosť by sa celkom vyčerpala v kontrolných a represívnych mechanizmoch.

Máme teda očakávať nejaký veľký morálny impulz od *demokratických* politických strán? Môže si demokratická strana klásť príliš ušľachtilé, náročné ciele, ktoré nezodpovedajú túžbam a predstavám davu? Nebudú ju voliť!

Pokiaľ sú ľudia ovládaní nečistými silami, musí ten, kto chce vládnuť ľuďom, mať na týchto nečistých silách podiel, musí uzavrieť kompromis s pánom *tohto* sveta. Potom už nemá silu postaviť sa zlu, lebo toto zlo je súčasťou jeho samého. Politik s čistými úmyslami je odkázaný na to, aby sa uprostred spoločnosti zrodil nejaký čistejší prúd, o ktorý by sa mohol oprieť.

Je paradoxom demokracie, že je odkázaná na niečo, čo nemôže nariadiť direktívne, čo môže výjsť len zo slobodného vedomia a vôle ľudí. Demokratický politický systém *sám osebe* nie je zárukou ničoho; nerobí nič lepším. Len zviditeľňuje vôľu a omyly ľudu. Ak dav chce, zvolí stranu, ktorá odhlasuje a uzákoní, že neresti sú cnosťami a cnosti nerestami, zlo dobrom a dobro zlom, lož pravdou a pravda lžou.

Demokratický politik teda nemôže privediť mravný vzostup *politickými* prostriedkami, proti vôli ľudu. Môže len krok za krokom vytvárať priestor pre niečo, čo bude pôsobiť povznášajúco; môže chcieť vyjsť v ústrety nejakému očistnému pohybu, ktorý sa však musí zrodiť medzi ľuďmi, byť najprv v menšine, zmocniť a vydoberať si úctu a rešpekt z *vlastných* síl, sprvu nie podporovaný ale *utláčaný* politikou, ktorá je výrazom väčšinového názoru. Taký pohyb môže politik potom *reprezentovať*.

Odkiaľ by mal alebo mohol taký očistný pohyb v súčasnosti vyjsť?

ŠKOLSTVO

Nevyhnutným predpokladom pokroku politiky a legislatívy je teda výchova a sebvýchova, sebazdokonalenie jednotlivca. Avšak len taká výchova sa môže stať základom vzostupu, ktorá nerozvíja len jednostranne intelekt, ale celého človeka; teda aj cit a vôľu; ktorá nielen rozširuje jeho vedomosti, ale premieňa celú jeho morálno-vôľovú bytosť.

V starom Grécku alebo v časoch scholastiky bolo ešte samozrejmé, že pri každom vyučovaní sa spolu s rozumom oslovoval aj cit a mravná zložka človeka. Poznatky o svete mali vtedy takú podobu, že boli neoddeliteľné od morálnych obsahov, že z nich vyplývali pre človeka rôzne morálne podnety ako dôsledky. Napríklad čísla a geometrické tvary, ktoré sú pre nás vrcholom abstrakcie, alebo hudobné intervaly, mali ešte pre pytagorejcov morálny význam. Astronómia, fyzika, zoológia, botanika, medicína, meteorológia ako ich učil Aristoteles, mali ešte všetky aj svoj morálny rozmer.

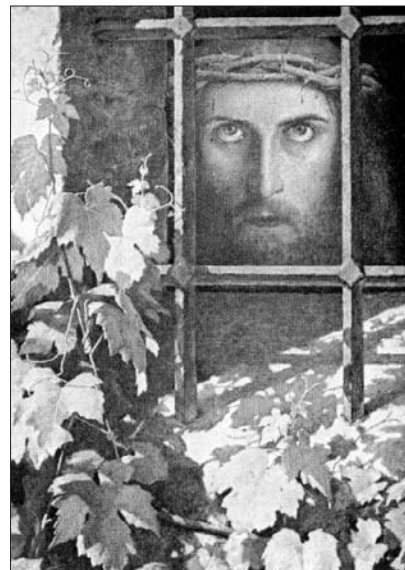
Dnešná výchova zasahuje už len najvrchnejšiu vrstvu vedomia. Informuje, ale nepremieňa; mení pamäť, no už nie srdce. V starom Grécku máme ešte tie pôsobivé postavy, ktoré *žili* to, o čom filozofovali. Dnešný človek je dajme tomu dokonale informovaný o škodlivých účinkoch nikotínu, ale nedokáže prestať fajčiť.

Súčasná škola vychováva odborníkov, špecialistov, ale nie celého človeka. Vybaví absolventa vysokej školy určitými vedomosťami, technickými znalosťami; z celého vyučovacieho procesu však nijako nevyplýva, či ich použije na dobré alebo na zlé, či s egoistickým úmyslom alebo s láskou. Škola ho nevybaví žiadnym žriedlom mravnej sily, z ktorého by čerpal odvahu čeliť tisícokrakým pokušeniam svoje znalosti zneužiť.

ETICKÁ VÝCHOVA

Pretože všetky odborné predmety sú zbavené svojho etického rozmeru, zaviedol sa osobitný predmet etickej výchovy, ktorý má tento nedostatok vyvážiť. Avšak to, **čo sa na etickej výchove učí, je v dokonalom rozpore s tým, čo sa učí vo všetkých ostatných predmetoch.**

Vo všetkých spoločenských a prírodných vedách učíme, že etické hodnoty objektívne neexistujú, že nemajú žiaden základ v objektívnom poriadku sveta a kozmu. Etika potom nie je nič viac než praktickou spoločenskou dohodou, veľmi subjektívnou, historicky a lokálne podmienenou, ktorá môže mať inú podobu včera, dnes aj zajtra, alebo hneď za hranicami našej krajiny. Na etickej výchove sme však vyzvaní, aby sme „etickým hodnotám“ dávali prednosť pred všetkým ostatným!

William Shakespeare Burton: *Vďaka sveta.*

**ŠKOLA PRODUKUJE MNOŽSTVÁ ĽUDÍ, KTORÍ
VEDIA ČÍTAŤ, ALE NEVEDIA ROZLIŠIŤ, ČO STOJÍ
ZA PREČÍTANIE A ČO NIE.**

TREVELYAN

**ZO ŠKOLY BY MAL VYCHÁDZAŤ MLADÝ
ČLOVEK AKO HARMONICKÁ OSOBNOSŤ, NIE
AKO ŠPECIALISTA.**

ALBERT EINSTEIN

Alfons Mucha: Štyri umenia - Hudba, 1898.

**BEDA EUĎOM, KTORÍ NEPOZNAJÚ ZMYSEL
SVOJHO ŽIVOTA.**

BLAISE PASCAL

V psychológii učíme, že svedomie nie je ničím viac, než naskrze subjektívnym a náhodným konglomerátom minulých zážitkov a sociálnych vplyvov - a na hodine etiky, že máme hlas tohto svedomia bezpodmienečne nasledovať!

Etika stratila všetky oporné body vonku, na nebi, aj vnútri, v ľudskej duši. Snaží sa teraz oprieť o pojem *prosociálnosti*; t.j. hľadať oporné body pre etiku jednotlivca v orientácii na ostatných jednotlivcov, vo vzťahoch v spoločnosti. To je asi taký pokus, ako keby skupinka ľudí chcela vystúpiť do neba k hviezdám tak, že by si striedavo podkladali ruky jeden druhému.

Niet potom totiž vonkoncom žiadneho dôvodu, aby človek nevykonal nejaký nemorálny čin, pokiaľ má pocit, že mu to osobne vyhovuje, a pokiaľ si je istý, že sa to nikto nedozvie alebo pokiaľ ho k tomu dokonca aj spoločnosť nabáda, pokiaľ je tento druh správania propagovaný a zákonný. Ak morálnosť nemá naozaj žiaden reálny, hlbší základ, ak nejestvuje žiadna vyššia, morálna moc nad nami, musíme - spolu s Nietzsche - nevyhnutne dospieť k záveru, že morálka je len ideológia slabých. Silný nemá dôvod obmedzovať sa morálkou.

Aj učiteľom etickej výchovy je jasné, že cieľom etickej výchovy nemôže byť „moralizovanie“, učenie sa etických poučiek a mravných pravidiel naspamäť, ale „*naučiť študenta uvažovať o životných témach z určitého filozofického nadhľadu*“.²⁹⁷ Lenže všetko, čo sa na etike učí, je v rámci terajšieho svetonázoru filozoficky naprosto nezdôvodniteľné.

Niektorí napríklad môže inštinktívne pociťovať vážnu zodpovednosť za osud vzdialených budúcich generácií a obmedzovať kvôli tomu svoj súčasný život; filozoficky to však nie je v rámci nášho systému predstáv o svete nijako zdôvodniteľné. Ak človek je telo a život naozaj končí smrťou, tak potom sú také činy ako obetovanie sa v prospech vyššieho celku z hľadiska jednotlivca nepochopiteľné, absurdné.

Jediné, o čo sa nakoniec etika ešte aspoň jednou nohou opiera, je nie filozofický nadhľad, ale apel na starý prosociálny inštinkt k spolupatričnosti a zvyškly dožívajúcej náboženskej morálky. Tieto sa však s nastúpeným celkovým trendom k individualizmu, k oslobodeniu osobnosti od starých rodových a kmeňových zväzkov a od náboženskej autority - a rozhodovaniu na základe vlastného myslenia - rýchlo vytrácajú. Ten, kto z týchto starých zväzkov vyrastie, ocitá sa tam, kde existencialisti - v etickom vákuu. To jediné, na čom etika dnes ešte stojí, je celosvetovým trendom a cieľmi, ku ktorým programovo smerujeme, odsúdené k zániku.

Naša etická výchova stojí vo vzduchoprázdne; v úplnej odtrhnutosti a rozpore so životom a s celým systémom poznatkov, na základe ktorého sa život reálne utvára. Niet cesty, ako by dnes mohla mladá duša samostatne, slobodne dospieť z celého nášho systému poznatkov o svete k tomu, čo sa učí na etickej výchove; niet ako by to mohlo v nej organicky, logicky vyrásť; ako by si to mohla osvojiť tak, aby to nebolo k všetkému ostatnému, čo pozná, len umelo, nesúrodo prilepené. **Etická výchova v ateisticko-materialistickom kontexte je nemožná, je len sebaklam.**

UMENIE

Umenie by mohlo byť tým, čo človeka zušľachtuje, mravne aj esteticky vnútorne kultivuje, inšpiruje a povznáša. Umenie dokáže predviesť pred naše oči pravdu v ešte jasnejšej a výstižnejšej podobe, než si ju kedy všim-

neme vo všednom živote; urobiť naše svedomie citlivejšie k dobru a zlu; oslobodzovať našu dušu od zmyselnosti rozvíjaním schopnosti vnímať krásno.

Pravé umenie je vždy určitým druhom jasnoty, lebo vynáša na povrch čosi z hlbších, neviditeľných rozmerov bytosti človeka a kozmu. V umení tu stojí pred nami niečo, čo sme vo svojom cite tušili ako skrytú pravdu - ale len umelec tomu dokázal dať konkrétnu formu. Pravé umenie je potravou duše, z ktorej rastie, silnie, krásne a stáva sa zdravšou.

Lenže robí súčasné umenie človeka lepším? Viac-menej až do renesancie bolo umenie takmer výlučne späté s náboženskými obsahmi. Moc umenia pôsobiť na ľudskú dušu bola zúžitkovávaná na mravne-výchovné ciele. Umenie 20. storočia je technicky ďaleko dokonalejšie, ale takmer celkom stratilo vzťah k transcendentným hodnotám Pravdy, Krásna a Dobra; je zbavené svojho morálneho obsahu.

Staroveký a stredoveký umelec bol inšpirovaný. Do jeho diela presviteli činy bytostí z vyšších sfér. Moderní umelci z veľkej väčšiny túto inšpiráciu stratili. Ich diela nezjavujú niečo z objektívnych, vyšších, všeobecne platných právd ducha; ale sú pričasto len zviditeľnenou diagnózou osobných psychologických problémov svojho autora. Nemajú žiadnu pravdivostnú hodnotu. Preto nemajú ani žiadnu skutočnú moc meniť naše životy. Nie sú čerpané z nadvedomia, ale len z podvedomia, z osobnej sféry.

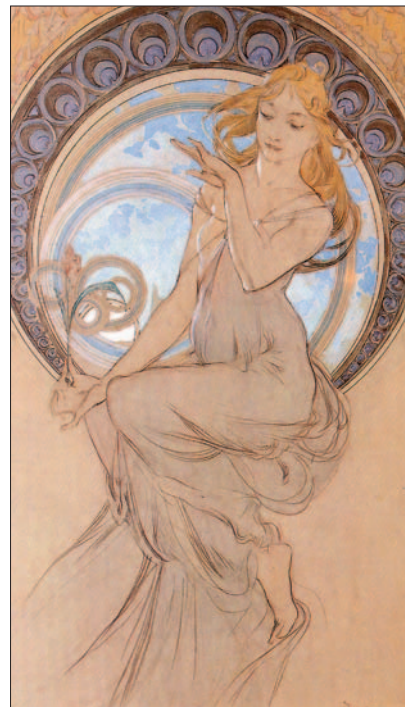
Umenie namiesto toho, aby nás spájalo s pravzormi cností v čistých anjelských sférach, stalo sa priezorom do astrálnych očistcov a pekiel divokých pudov a vášní, nižšej sféry inštinktov v človeku. Deštruktívne, nihilistické názvy mnohých „avantgardných“ hudobných a divadelných skupín svedčia o tom, z akého ducha sa toto umenie zrodilo. Filmová a literárna tvorba, ktorá postráda akýkoľvek morálny obsah aj myšlienku, a spočíva v samoučelnom vybičovávaní určitých vášní, dovedenom takmer do dokonalosti, je vo väčšine.

Umenie však nepokleslo celé. Naopak, je možno tým jediným, čo dnes ešte spája ľudskú dušu poslednými zlatými nitkami s nebom, čo sa už nedá povedať o vede. Jednotliví umelci sa usilujú znovuobjaviť zaspanú studnicu inšpirácie, ale len inštinktívne - nevedia kde. Čakajú na inšpiráciu ako na nejaký nadprirodzený jav, s rukami zloženými v lone. Takýmto umelcom treba pomôcť osvojiť si základy cieľavedomej výchovy a seba výchovy duše, ktorá vedie k nadzmyslovému zreniu.

Dávnoveký umelec prijímal inšpiráciu prirodzene, takmer tak ľahko ako vnem alebo dar. Súčasný umelec si ju môže znovu získať len cieľavedomým, energickým úsilím. Len takí umelci s hlbokým a čistým srdcom, ktorí sú pripravení opäť sa postíť a modliť, aby si vydobyli naspäť spojenie s nebesami, vyvedú umenie zo slepej uličky morálneho marazmu a vytvoria niečo cenné; žiadna dekadentná umelecká bohéma.

Strata opravdivej inšpirácie sa prejavuje najrôznejšími spôsobmi: sklonom ku komercii a pásovej výrobe braku; stváraním objektov, ktoré nemajú žiadnu umeleckú hodnotu a upútajú len svojou bizarnosťou; pohrávaním sa s rozličnými optickými efektami a technickými trikmi.

Náboženské umenie na západe takmer zaniklo; na východe síce existuje, ale nie je živé. Nie je totiž tvorené z priameho videnia duchovných bytostí a vyšších svetov, ale vracia sa stále k tradícii, k napodobňovaniu starých vzorov. Vezmime si takú ortodoxnú ikonu, ktorá sa už aspoň tisíc rokov maľuje stále rovnakým spôsobom. Pritom súčasný umelec by musel vedieť dnes namaľovať tieto duchovné bytosti, ako archanjelov, Michaela,

Alfons Mucha: Štyri umenia - Maľba, 1898.

PODSTATA UMELECKÉHO DIELA NESPOČÍVA V TOM, ŽE JE ZAŤAŽENÉ OSOBNÝMI ZVLÁŠTNOSŤAMI - ČÍM VIAC JE TO TAK, TÝM MENEJ IDE O UMENIE - ALE ŽE SA VYSOKO ZDVÍHA NAD OSOBNÚ ÚROVEŇ A HOVORÍ Z DUCHA A SRDCA LUDSTVA A K DUCHU A SRDCU LUDSTVA SA OBRACIA.

CARL GUSTAV JUNG

Alfons Mucha: Štyri umenia - Poézia, 1898.

Rafaela atď. po technickej a výrazovej stránke stokrát lepšie než niekto v ranom stredoveku. Aby ich však mohol namaľovať, musel by vedieť, čo má maľovať, musel by tieto duchovné bytosti vidieť a poznať! Inak mu nezostáva nič iné, než vracáť sa stále k tým istým formám, námetom, prvkom a symbolom z minulosti.

Iným príkladom sú ťažkosti s architektúrou moderných kostolov. Ľudstvo 20. storočia, napriek nevídaným technickým možnostiam, nebolo schopné vydať zo seba štýl, ktorý by sa mocou dopadu na ľudskú dušu, silou svojho umeleckého a mravného výrazu mohol porovnať s gotickou katedrálou.

Tragédiu súčasného umelca vystihli položartovné slová jednej slovenskej herečky: zlé postavy sa vraj hrajú lepšie, než postavy dobré. Zlá postava má plný, šťavnatý, výrazný charakter, takže je čo hrať - ale na „dobrej žene“ nie je čo hrať, tá môže len stáť ako tĺk a hlúpo sa usmievať! To znamená, že ľudia dnes nevedia ani čo si majú pod pojmom „dobro“ a „cnosť“ predstaviť - ak to nemá byť nejaká archaická naivita! Formy zla sa nepretržite vyvíjajú, stávajú sa stále rafinovanejšími - ale pre vzory dobra, ak si máme dajaké predstaviť, sa vraciame stále niekam do minulých storočí. Tieto vzory sú vo svojej starej podobe rytierov z rozprávok alebo Dumasových mušketerierov samozrejme v súčasnosti nereálne a môžu vyznieť len naivne. Je však *našou* úlohou pretaviť večné morálne esencie do foriem adekvátnych súčasnosti; nie naivných, ale takých, ktoré dokážu byť rovnocennými partnermi súčasným formám zla - a stvárniť ich aj umelecky. Na veľké, klasické ideály sa dnes režiséri odvážia nakrútiť iba paródiu. A ako reálnych vieme zobraziť len hrdinov zbavených akéhokoľvek idealizmu.

Vo všetkých umeniach sa ukazuje, že umelec nie je schopný vložiť do svojho diela žiadne vyššie hodnoty, než aké zodpovedajú kvalite, duchovnej hĺbke a čistote celej jeho osobnosti. A táto kvalita neprichádza sama od seba, ale je pre ňu potrebná výchova a sebvýchova, na poznaní založené cieľavedomé úsilie.

VEDA

Môže k mravnému vzostupu človeka nejako prispieť veda vo svojej súčasnej podobe? Zásadne nie. Všetky špeciálne vedy, aj veda ako celok, programovo odmietla riešiť etickú otázku ako spadajúcu mimo rámec toho, čo je vedecké. Otázka hodnôt, zodpovednosti, dobra a zla, krásna či zmyslu nie sú vraj poznateľné žiadnym myšlienkovým postupom, ktorý by mal objektívny, vedecký charakter. V dnešnom vedeckom myslení sú všetky hodnoty ako krása, cudnosť, cnosť atď. len empiricky nezistiteľné, zle definované, zmysluprázdne pseudopojmy. Súčasná pozitívizmom nakazená veda nemôže k otázke etiky prispieť ničím.

FILozOFIA

Keď sa vedca opýtate, kto má riešiť všetky tie obrovské etické problémy, ktoré veda privodila napríklad objavom genetického inžinierstva, odpovie, že je to úloha filozofa. Lenže situáciu vo filozofii sme už rozobrali. Výpravy novovekých filozofov za poznaním napospol stroskotali na plytčine úplného etického a pravdivostného skepticizmu, agnosticizmu, subjek-

tivizmu, ak nie rovno ontologickej amorálnosti kozmu. Filozofia sa stala sebestačnou akademickou zábavou, ktorá už k veľkým otázkam života nemá čo povedať.

NÁBOŽENSTVO

Posledným, kto si ešte kladie za cieľ zaujímať k veciam okolo seba konkrétne etické postoje, sú náboženstvá. Mohlo by náboženstvo v dnešnej dobe privodiť nejaký zásadný etický zlom, ozdravenie duchovnej atmosféry, obrat v mravnej orientácii ľudstva k lepšiemu?

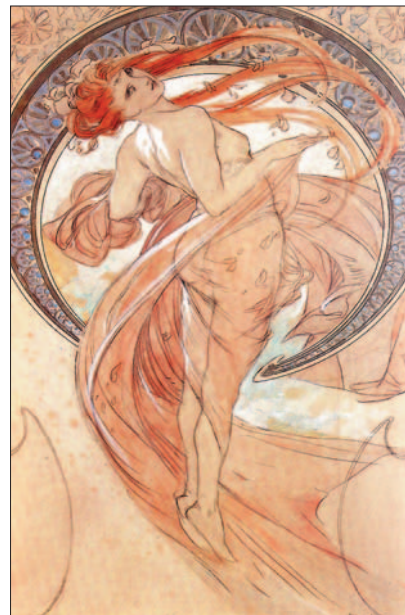
Náboženstvá boli v minulosti motivačným motorom veľkých kultúr; a mnohí dúfajú, že by to tak mohlo byť aj dnes. Mnohí, ktorí už nedúfali, o tom znova uvažujú ako o poslednej možnosti. V Barneyho správe o globálnej situácii, vypracovávanej pravidelne pre prezidenta Spojených štátov, je badať v posledných desaťročiach zreteľný posun. Na rozdiel od technokratického optimizmu 60. a 70. rokov a viery, že prekonanie globálnych problémov je v podstate otázkou vedecko-technickou a technologickou, začína správa z roku 1993 slovami: „*Sme presvedčení, že k úvahám o globálnych trendoch a možných budúcnostiach je potrebné prizvať i predstaviteľov cirkví a náboženských hnutí*“ a končí: „*Nie energia, ktorá pochádza z uhlia, plynu, ropy alebo jadrového paliva, ale skôr duchovné a citové energie, ktorých by bolo dosť na to, aby zmenili myslenie a životy viac ako piatich miliárd ľudí*“.³⁰⁵

Stále zreteľnejšie si uvedomujeme, že čisto technické riešenie globálnych výziev, ako ekológia či kriminalita, neexistuje; že ľudstvo doslova nemá budúcnosť, pokiaľ sa nepodarí ovplyvniť hodnotový systém ľudí, pokiaľ ľudia nedokážu urobiť vo svojom hodnotovom rebríčku zmeny. A náboženstvá sú jediné, čo ešte majú prístup k ľudskému srdcu, k hlbším vrstvám bytosti človeka a jeho skrytej motivácii. Nestačia len riešenia, ale je potrebná aj ochota na základe nich konať.

Inštitucionalizované náboženstvá majú však z dlhodobého hľadiska na ľudí stále menší vplyv. Tých, pre ktorých sú vieryhodné, je čoraz menej. Kardinál Ratzinger zdržanlivo komentuje pomalý proces rozkladu a vyhasínania cirkví: „*Nepochybne márne by sme čakali na nejaký dejinný zvrät, ktorý by vrátil vieru do polohy masového javu, ktorý by vládol dejinami*“.³⁰⁶ O stave cirkví na Slovensku svedčí štatistika: 3,3% katolíkov neverí v Boha a iba 52,2% verí bez pochybností. U evanjelikov je to ešte ďaleko horšie: 8,2% vôbec neverí a iba 26,4% nepochybuje.³⁵⁶

Tu je mimoriadne dôležité pochopiť príčiny, pre ktoré ľudia stratili náboženstvo.

Človek nebol vždy ten, ktorý je dnes. Súčasná antropológia si predstavuje človeka dnes, pred tisíc rokmi a v pravekej jaskyni v podstate stále rovnakého, len s tým rozdielom, že mal koženú zásteru a bol menej vzdelaný. Praveký lovec mal podľa nej dispozície k rovnakým duševným a mentálnym schopnostiam ako dnešný človek, rozdiel bol len v tom, že vyrastal v inom sociálnom prostredí. Tento blud antropológovia vyvodili z ďalšieho, ešte väčšieho bludu, podľa ktorého duševné schopnosti vyplývajú výlučne z génov. Posledných stotisíc rokov bol už príkrátky čas na nejaké významnejšie mutácie. V skutočnosti človek vystupuje v priebehu svojho vývinu postupne a na každom z nich prechádza kvalitatívnou transfiguráciou celej svojej bytosti. V každom veku sa skladba nadzmyslových duševných článkov človeka, ich vzájomný pomer ako aj pomer k telu, menia. Ak

Alfons Mucha: Štyri umenia - Tanec, 1898.

Šesť dní stvorenia.

vezmeme človeka dnes, pred dvetisíc a štyritisíc rokmi, máme pred sebou celkom odlišné duševné typy.

Po prvé: Pred tisíc rokmi mal človek ešte určité intuitívne vnemy, zážitky, vďaka ktorým mu nebolo to, čo mu hovoril kňaz, nezrozumiteľné. V súčasnosti zostali tradičné formulky kňazov pre veľkú väčšinu ľudí vyprázdnené od akéhokoľvek obsahu, pretože nejstuje žiaden zážitkový obsah vedomia v ich vnútri, ktorý by týmto pojmom zvonku mohol výjsť v ústrety a spojiť sa s nimi.

Po druhé: Za posledných dvetisíc rokov sa mohutne rozvinuli sily myslenia. Cirkev od čias scholastiky s týmto vývojom nedokázala viac udržať krok. Po Tomášovi Akvinskom sa už nenašla postava, ktorá by dokázala uspokojivo zlúčiť vieru s rozumom. Cirkev sa začala dívať na rozum už nie ako na veľkú oporu, obrancu viery, ale ako na nepriateľa, ktorý podryva duševnú istotu ovečiek. Pokúsila sa zachraňovať obsahy viery stále viac tým, že ich dogmatizovala a zakázala o nich pochybovať.

Lenže Boh neobdaroval človeka rozumom na to, aby ho nepoužíval. Výsledkom bolo, že priamo úmerne rozvoju vzdelania a vedy autorita cirkvi klesala. Sily myslenia, ktoré sa nepodarilo preduchovniť, sa postavili ako prekážka medzi človeka a Boha.

Súčasný prírodovedne vzdelaný človek si nevie nič rozumné počať s obsahom biblie, počnúc prvou kapitolou Genesis a končiac Apokalypsou a zmŕtvychvstaním. Nevie si jednoducho nič predstaviť pod tým, že najprv boli stvorené rastliny (tretí deň stvorenia) a až potom slnko, mesiac a hviezdy (štvrtý deň stvorenia). Aj keď si zjavenie nevykladáme doslova, ale symbolicky, musia mať tieto symboly nejaký zmysluplný význam a my musíme vedieť aký. Hneď tu a hneď tam sa biskupi katolíckej alebo anglikánskej cirkvi dajú na verejnosti počuť, že neveria v počatie z panny alebo v ozajstné vzkriesenie tela. Kňaz sa v novoveku premenil na podivnú postavu, ktorá si sama nevie nič predstaviť pod tým, čo musí učiť druhých.

Veriaci sa so skúmavým pohľadom v očiach pýtajú kňaza, či si majú naozaj myslieť, že niekde je nejaký Lucifer, Satan a peklo, a kňaz, ak v tej chvíli nechce celkom stratiť ich dôveru, začne ich ubezpečovať, že sú to len metafory. Katolícki diakoni nás dnes šokujú akousi novou „pokrokovou“ cirkevnou náukou, že vo vesmíre niet ducha, že po oblohe sa pohybujú len mŕtve gule plynu a prachu, ktoré nepodliehajú ničomu inému, než Newtonovým alebo Einsteinovým rovniciam.

V myslení sv. Augustína alebo Akvinského bolo ešte samozrejmé, že všetky veci majú svoju nadradenú anjelskú moc; že nebeské telesá sú oduševnené duchovnými bytosťami, anjelmi, ktorí sa u pohanov nazývali bohmi. Dnes cirkev dáva imprimátur na knihy, podľa ktorých je toto už len smiešna povera.²¹⁸ Cirkev dnes hlása v abstraktnej rovine stále ešte starú teistickú tézu existencie Boha - v konkrétnych otázkach fakticky už len holý ontologický materializmus. Na jednej strane vyhlási pápež tomizmus za jediné pravé učenie katolíckej cirkvi - na druhej strane píše popredný novotomista Claude Tresmontant: „Vďaka analýze spektra hviezd a rozboru ich chemickej skladby vieme, že nie sú božské. Dnes vieme, že slnko nie je žiadne božstvo...“.¹⁹⁴ Archanjel Michael, patrón jeho vlastnej cirkvi, je preňho len bájka!

Na otázku, prečo je v Matúšovom evanjeliu ako Ježišov otec uvedený nejaký celkom iný Jozef, než v Lukášovom, prečo v jednom evanjeliu Ježišova rodina uteká ešte v tú noc, ako sa narodil, do Egypta - a v druhom sa pokojne vracia žiť späť do Nazaretu, odpovedajú profesori teológie: evanjelista

si už poriadne nepamätal, čo sa vlastne stalo; spísal len dochované klebety a domnienky ľudí; alebo sám zostavil príbehy, sledujúc pri tom určitý mravoučný zámer! Na otázku, či teda cirkev už netvrdí, že evanjeliá sú *sväté* písmo, ktoré nie je len nejakým výtvorom omylných ľudí, ale bolo inšpirované Svätým duchom, odpovedia: Pravdaže sú, ale to netreba brať doslova - nesmieme si vraj predstavovať, že evanjelistovi pri pleci stál anjel, ktorý mu našepkával, čo má písať!

Do tohto stavu zmätku sa cirkev dostala v dôsledku toho, že v novej dobe nedokáže viac obhájiť kresťanstvo; nedokáže dať odpovede mysliacim ľuďom. Utekanie sa do bašty iracionálnej viery zachránilo torzo náboženských citov za tú cenu, že boli odsunuté na vedľajšiu koľaj diania, do privátnej sféry, do úplnej izolácie od celospoločenského rozhodovacieho procesu, ktorý sa dnes môže odohrávať len na racionálnom základe, pretože iného spoločného základu niet. Slovom: cirkev stratila vplyv na reálny život, lebo ignoruje základnú psychologickú nosnú silu súčasnosti - myslenie.

A po tretie: Od 15. storočia sa pod inšpiráciou nového anjelského kniežaťa rodí celkom nová psychická konfigurácia: duša vedomá. Myslenie sa individualizovalo, t.j. stalo sa silou, ktorá je k dispozícii každému jednotlivcovi na jeho vlastnú zodpovednosť. Dovtedy sa totiž (až na výnimočných jednotlivcov) myslelo len v skupinách. Mentálne opustenie skupiny (heréza) sa trestalo smrťou. Organizácia spoločnosti bola hierarchická a v kompetencii radového jednotlivca nebolo rozmyšľať a diskutovať, ale poslúchať. Priemerný jednotlivec totiž skutočne nemal k dispozícii schopnosti, ktoré by mu dovoľovali posudzovať to, čo bolo inými cestami inšpirované jednotlivcom na to vybraným, aby celú spoločnosť viedli.

Zámyslom svetových dejín však je, aby sa človek kompetentným stal, pretože pred Krista nemôže predstúpiť ako stádo, ale len ako slobodná, uvedomelá individualita a osobnosť. Zrod duše vedomej sa v 15. storočí prejavil v náboženskej oblasti protestantizmom a nabúraním hierarchickej štruktúry. Hus a Luther dali prednosť vlastnému svedomiu pred pápežskou stolicou. A v sociologickej oblasti vznikom nových spoločenských štruktúr, ktoré uvoľnili potenciál tvorivej iniciatívy a podnikavosti jednotlivca. V tretej kapitole sme už vykreslili, v akej bezbrannej pozícii sa ocitli krajiny sveta, keď boli po prvýkrát konfrontované s dušou vedomou krátko potom, čo sa zrodila v západnej Európe.

Dnes si už žiadna krajina nemôže dovoliť programovo sa vracieť k spoločenským štruktúram, ktoré neobsahujú dušu vedomú, ak za to nechce zaplatiť hospodárskym zaostávaním. Pokusom o návrat k hierarchickej štruktúre bol socializmus - a skončil odumretím iniciatívy a celkovým zaostávaním hospodárskym i vedeckým. Často citovaný postreh Maxa Webera o súvislosti medzi protestantizmom a hospodárskym náskokom v protestantských krajinách vlastne zachytáva toto vystriedanie anjelských kniežat v predvečer novoveku.

Angelológia upadla a cirkev nemá žiadne poznanie o striedajúcich sa duchoch času. Nedokáže pochopiť, ako by niečo, čo bolo vyše tisíc rokov správne, mohlo byť odrazu nesprávne. Pravda je v katolíckej cirkvi definovaná vo vzťahu k tradícii: „*Tam, kde biskupi po veľmi dlhý čas jednotne učia a konajú, je to neomylné, je to výrazom záväznosti, ktorú sami nevytvorili*“.³⁰⁶ Vychádza sa mlčky z toho, že človek je stále rovnaký.

Katolícka cirkev so všetkými svojimi štruktúrami bola vytvorená pre úplne inú duševnú konfiguráciu človeka, než aká je dnes aktuálna. Cirkev

Rembrandt van Rijn: Sv. Matúš s anjelom, 1661.

Sv. Dominik (1170-1221).

MILUJEM CIRKEV A CHCELA BY SOM JEJ SLUŽIŤ, ALE... NÁŠMU PÁNOVI CHCEM SLUŽIŤ PREDOVŠETKÝM.

Sv. JANA Z ARKU

tu stále je a plní svoju úlohu, ale už len pre tých ľudí, ktorí svojou dušou žijú ešte v minulom platónskom mesiaci. Cirkev stále trvá na tom, že človek by sa nemal spoliehať na svoje vlastné myslenie, ale na tradičné osvedčené vzorce správania, predkladané autoritami, že by mal myslieť „spolu s cirkvou“. Jednotlivec nie je kompetentný, aby posudzoval duchovné otázky a rozhodoval o nich.

Uvedomme si, prečo toto ako etický fundament spoločnosti dnes nemôže byť funkčné. Keď sa niektorého politika spýtate, či si myslí, že sa dá spoločnosť vybudovať bez duchovných základov, odpovie: Pravdaže nie. A keď sa ho spýtate: A kde ten duchovný základ máte? Odpovie: Máme cirkev, o ten sa stará cirkev!

Lenže vládny program smeruje k prebudovaniu celej spoločnosti na báze duše vedomej. Všetky hospodárske a spoločenské štruktúry sú usporiadené tak, že sa majú opierať o individuálnu iniciatívu, podnikavosť, myslenie, rozhodovanie a zodpovednosť jednotlivca - a všetky duchovné štruktúry majú zostať hierarchické, v ktorých je jednotlivec nesamostatný, nezasvätený a nekompetentný! Manažér je konfrontovaný denne s novými situáciami a nemá pri sebe kňaza, aby mu radil, čo je v súlade s Božou vôľou. Pochopme: **ak sa má individualizovať myslenie a rozhodovanie, musí sa individualizovať aj etická kompetencia a zodpovednosť.** Dnešný človek bude mať buď individuálne uchopenú etiku - alebo vôbec žiadnu!

Nemôžeme človeka vychovávať zároveň k myšlienkovj samostatnosti, iniciatíve, odvahe - a zároveň mu tvrdiť, že sa na svoje myslenie nemôže spoliehať, že najväčšia cnosť je poslúchať. To, ako si to predstavuje slovenská vláda - že budeme smerovať k trhovému hospodárstvu a ponecháme si duchovný základ z predchádzajúcej vývojovej epochy - je holá absurdita! Jediný výsledok toho môže byť, že celá spoločnosť sa prepadne do etického vzduchoprázdna.

Liberálni intelektuáli v časopisoch ako *Občianska spoločnosť* kritizujú cirkev, a majú veľký posmech z toho, aké anachronizmy sa stále ešte pokúša zavádzať pápež na prahu tretieho tisícročia. Nechápu, že je to *ich* úloha, aby našli pre túto spoločnosť nejaký spoločný etický základ, adekvátny dobe, a nahradili tak to, čo bolo kedysi zabezpečované hierarchicky-autoritatívne, niečím životaschopným. Ak chceme liberálnu spoločnosť, musíme podať konštruktívny návrh, ako riešiť otázku spoločných hodnôt. Aj cirkevný odpor k liberalizmu bude mať svojich prívržencov len dovtedy, kým bude *čistočne oprávnený*, t.j. kým liberálna spoločnosť bude stále spojená s duchovným vákuom, kým ho nedokáže zaplniť niečím dôstojnejším človeka, ako sú konzumné hodnoty.

Cirkev sa pokúsila vzoprieť anjelskému kniežatstvu piatej poatlantskej epochy, veku Rýb, a odsunula tým seba samú na vedľajšiu koľaj života. Je vecou faktu, že náboženstvo ako etický základ spoločnosti už vo svojej tradičnej podobe nie je živé. Nielen preto, že duša vedomá považuje výroky náboženských autorít za nezáväzné. Ale aj preto, že ani veriaci - a to ani pri najlepšej vôli - nedokáže tradičné pokyny uplatniť. Spoločnosť sa stala oveľa zložitejšou. Prikázania ako »Nepokradneš!« sú príliš abstraktné na to, aby sme sa vedeli dohodnúť, aký svetový bankový a menový systém je spravodlivý a aký nespravodlivý. Otázka etiky dnes nie je len otázkou dobrého želania, ale aj otázkou toho, či človek dokáže podať konštruktívnu alternatívu k usporiadaniu vzťahov v spoločnosti a vo svojom okolí. Pokiaľ to nedokáže, je nútený odovzdať svoj hlas aj všetky svoje sily a schopnosti tomu systému, ktorý je, a stať sa spoluvinníkom všetkých jeho dôsledkov

vrátane rozkrádania, zabíjania atď. Dobromyseľný ale nesamostatne mysliaci človek sa v kontexte demokracie stáva nástrojom zla.

KÜNGOV PROJEKT SVETOVÉHO ÉTOSU. EKUMENIZMUS

Každá spolupráca medzi ľuďmi si vyžaduje aspoň minimálny spoločný étos. Autorom návrhu vytvoriť spoločný svetový étos je známy predstaviteľ ekumenickej iniciatívy medzi náboženstvami Hans Küng (1928). V knihe »Svetový étos. Projekt« presvedčivo zdôvodňuje potrebu spoločného étosu: Človeka sa nedá zlepšovať prostredníctvom stále väčšieho počtu zákonov a predpisov, hovorí Küng. Čo pomôžu stále nové zákony, keď väčšina ľudí vôbec nemyslí na to, aby ich dodržiavala? Čo zmôžu zákony bez mravov? Národné práva sa opierajú o aký-taký národný étos; ale medzinárodnému právu chýba svetový étos, záväzný, zjednocujúci morálny základ. Rôzne, navzájom protichodné etické učenia neposkytujú východisko pre spoločnú akciu: „*Niet svetového poriadku bez svetového étosu*“.³⁰⁸

„*Bez takéhoto základného konsenzu nemôže fungovať ani moderná demokracia - áno, táto zaniká v chaose alebo i v diktatúre*“.³⁰⁸ Štát nesmie nadekretovať žiaden zmysel života, životný štýl, nesmie predpisovať žiadne najvyššie hodnoty, pokiaľ nechce zraňovať svetonázorovú neutralitu. Demokracia je preto odkázaná na niečo, čo nesmie predpisovať právne. To je základná dilema každého moderného demokratického štátu.

„*Svet potrebuje nejaké jednotiace, spájajúce normy, ideály a ciele*“.³⁰⁸ Svetová kríza je predovšetkým krízou morálnou. „*Krátko: Západ stojí pred vákuom zmyslu, hodnôt a noriem, a toto vákuum nie je len individuálnym, ale i politickým problémom najvyššieho rádu*“, zhrňa Küng v rovnakom duchu ako už spomínaná Barneyho správa pre prezidenta: „*Teraz sme my, ľudia ako druh, bez vízie. To je náš skutočný problém*“.³⁰⁵

Lenže odkiaľ čerpať záväznosť etických noriem? Odkiaľ vezmeme meradlá? - pýta sa Küng. Od prírodných vied ich očakávať nemožno. Filozofie sú rýchlo v koncoch so svojim „apelom na rozum“ práve tam, kde sa od človeka očakáva konanie, ktoré neslúži jeho úžitku, či dokonca vyžaduje obeť, postup proti vlastným osobným záujmom.

Prečo by vlastne človek nemal konať zlo? Prečo by ľudia nemohli svojich blízkych klamať, podvádzať, okrádať, vraždiť, keď je to výhodné a človek sa v určitých prípadoch nemusí obávať vypátrania a potrestania? Prečo by mal politik odolávať korupcii, keď si môže byť istý diskretnosťou darcu? Prečo by mal obchodník (alebo nejaká banka) obmedzovať snahu po zisku, keď heslo „obohacuj sa“ je bez akýchkoľvek zábran proklamované na verejnosti? Prečo by nemal nejaký vedecký ústav rozvíjať komerčnú techniku výroby embryí a nepodarky vyhadzovať do odpadu? Prečo by zločinec nemal zabiť rukojemníka, diktátor šikanovať svoj ľud, hospodárska skupina vykorisťovať krajinu, národ vyhnať alebo likvidovať inak zmýšľajúcu menšinu, štát začať vojnu, mocenský blok použiť rakety? A naopak: Prečo by vlastne človek mal konať dobro?

Küngova odpoveď na otázku, odkiaľ by mala dnes ľudská duša čerpať záväznosť etických noriem, je však pre nás veľkým sklamaním. Küng sa domnieva, že dostatočnou zárukou tejto záväznosti stále môže byť autorita veľkých náboženstiev: „*Náboženstvá hovoria s absolútnou autoritou... Môžu prednášať svoje etické požiadavky s celkom inou autoritou, než môže iba ľudská inštitúcia... Zo svojej autority... náboženstvá môžu dať človeku najvyššiu normu svedomia*“.³⁰⁸

Cirkev víťazná. Katedrála v Štrasburgu, 1230.

Küng nechápe, že akékoľvek dovodzovanie autority z posvätnej tradície, nadprirodzeného poverenia a pod. pokladá dnes za záväzné pre seba stále menší a menší počet ľudí a že tento trend sa nezmení. Duša vedomá sa jednoducho odpútala od kolektívneho duševného rodu, náboženskej komunity, sociálneho spoločenstva - a riadi sa len sama sebou. Znamená zrod nezávislej individuality, pre ktorú žiadne vonkajšie autority neexistujú. Čo sama nenahliadne pre seba ako správne a nevyhnutné, nebude nikdy pre seba považovať za záväzné. Podľa Künga však človek nemá schopnosť nahliadnúť pravdivosť náboženských obsahov, ale im môže len veriť alebo dôverovať.

Küng chce dajako odvodiť svetový étos z posvätných písniem, výrokov prorokov a tradícií veľkých náboženstiev. Tu naráža na ten problém, že náboženské tradície sa navzájom rozchádzajú. Stratégia opevňovania, neústupného fundamentalizmu neumožňuje dialóg, stupňuje nevráživosť a vedie k náboženským vojnám. Ale ani teologický guláš, ktorý hádže bez pochopenia nespojiteľné do jedného hrnca, a je v podstate povrchno indiferentný ku všetkým náboženským obsahom, nie je žiadnym riešením. Ak má dôjsť k nejakému spoločnému stanovisku, nemožno sa vyhnúť rozlišovaniu duchov - otázke hľadania ekumenických kritérií pravdy.

Tu už Küng navrhuje samé nemožné veci. Pre každé náboženstvo sú totiž bezpodmienečne smerodajné jeho posvätné spisy a postavy: Kristus, Mohamed, Buddha. Nemožno vraj žiadať od buddhistu, aby sa vzdal normativity Buddhu, od Žida, aby sa vzdal normativity Tóry, alebo moslima normativity Koránu; pre kresťana je zase biblia definitívna a normatívna. Aby sa náboženstvá nespreneverili svojim koreňom, „základný postoj opravdivej ekumenicity“ je podľa Künga „zachovanie zásadovosti: Pre kresťana je to nezlomná, neúplná a neohrozená vernosť kresťanskej veci“ atď. Lenže dovoliť sa pred moslimami, hinduistami alebo buddhistami biblie ako kritéria pravdy, pred kresťanmi Bhagavadgíty alebo Koránu a podobne nejde. Sväté písma teda nemôžu slúžiť ako spoločné kritérium pravdy, pretože sú sväté vždy len pre niektorých.

Tu Küng odrazu preskakuje k tomu, že navrhuje „humanum“, „to, čo je naozaj ľudské“, ako najvyššie ekumenické kritérium. „Dobré je pre človeka to, čo mu pomáha byť opravdivým človekom... Podľa tejto základnej normy pravej ľudskosti, humanity... sa dá rozlíšiť, čo je zásadne dobré a zlé, pravdivé a nepravdivé v jednotlivých náboženstvách... Pokiaľ náboženstvo slúži ľudskosti... ide o dobré náboženstvo... Pokiaľ náboženstvo šíri neľudskosť... pokiaľ... je pre človeka vo vzťahu k zmyslu a hodnotám brzdou... potom ide o nepravdivé a zlé náboženstvo“.³⁰⁸

Lenže práve názory na to, čo je pre človeka dobré, čo je konečný zmysel a hodnota, sú tým nevyjasneným predmetom diskusie! Küng skončil v začarovanom kruhu: vie odvodiť svetový étos len za predpokladu, že ho už poznáme; že sa všetci zhodneme na obsahu kategórie „humanum“.

Nemáme sa vraj správať „zvieracky“, ale „ľudsky“. Lenže podľa súčasných prírodovedeckých názorov je človek práve len zvierka s mimoriadne vyvinutým mozgom a niet odkiaľ by sa v ňom mali vziať iné pohnutky, než len uspokojovať pudy rafinovaným, inteligentným spôsobom. Aby sme mohli posúdiť, čo je „naozaj ľudské“, čo je pre človeka „naozaj dobré“, museli by sme naozaj poznať, čo je človek, vrátane jeho duchovnej podstaty, aké je jeho poslanie a zmysel života na Zemi atď.

Küng tým však nakoniec priznáva, že dnešnému človeku nezostáva nič iné, než aby posúdil pravdivosť a božský pôvod rôznych prvkov v nábožen-

stvách sám: „Na božské sa potom môže odvolávať len to, čo je humánne, naozaj ľudské, ľudsky dôstojné“.³⁰⁸

Ak človeku uprieme schopnosť poznávať duchovné skutočnosti, žiaden ekumenizmus nie je možný. Ak totiž človek nemôže mať spojenie s nebom, so sférou pravdy, jediný jeho kontakt s Bohom je potom tradícia, ktorej sa nemôže vzdať. Tieto tradície však ľudí rozdeľujú. Kresťan *musí* veriť, že Ježiš bol jediný, a moslim naopak, že Mohamed bol pečatou prorokov; kresťan je povinný veriť v trojjedinosť Božiu - a moslim, že práve to je najväčší blud, ktorý uráža Boha. Ani jeden z nich nie je kompetentný svoje sväté písmo, svojho proroka opravovať. Küng vôbec nevysvetľuje, ako tu má dôjsť k zblíženiu stanovísk. **Dvaja „veriaci“ sa nemôžu nikdy dohodnúť - ale len dvaja poznávajúci!** Ani pápež ani najvyšší imám dnes nemôžu nič zmeniť na Biblii alebo Koráne. Ani kardinál, ktorý je predsedom vatikánskej komisie pre vieroučné otázky, tu nemôže dospieť k žiadnemu novému vŕhľadu, ale musí vychádzať z toho, že „tam, kde biskupi po veľmi dlhý čas jednotne učili, je to neomylné“. Veriaci nie sú zásadne kompetentní na svojej tradícii nič meniť! Veriaci, ktorý spochybňuje svoju vlastnú cirkev, nie je veriaci, ale odpadlík. Len dvaja ľudia, ktorí si slobodne utvárajú svoj svetonázor, ho môžu - po nahliadnutí nejakej väčšej pravdy - aj zmeniť.

Svetové ekumenické hnutie končí pri abstraktnej požiadavke „otvorenosti“, „ochoty k dialógu“, ktorého výsledok je však vopred daný: každý musí zostať verný vlastnej tradícii, v presvedčení, že ostatní sa mýlia, ak si nemá myslieť, že sa mýli on sám.

Konferencie svetových náboženstiev, ktoré sa konali v roku 1986 v Assisi a v roku 1998 v Prahe pod záštitou Václava Havla, za prítomnosti vrcholných predstaviteľov svetových náboženstiev, filozofov a politikov, sa odohrali v rovnakom duchu: na otázku Pravdy sa rezignovalo. Účastníci sa zhodli na tom, že nechcú vytvárať žiadne spoločné nad-náboženstvo, ale len rešpektovať vzájomné odlišnosti. To je síce správne, ale samo osebe neposkytuje žiaden základ pre spoločné konanie. Keď príde na čin, budú musieť rôzne strany konať podľa rôznych etických stanovísk, odlišných hodnotových rebríčkov, čo obráti všetky sľuby o mieri a tolerancii na frázy.

Z Küngovho návrhu sa v praxi podarilo realizovať tzv. stratégiu „minimálneho konsenzu“. Parlament svetových náboženstiev prijal v roku 1993 v Chicagu „Prehlásenie k svetovému étosu“ obsahujúce štyri pravidlá, na ktorých sa zúčastnení zástupcovia náboženstiev zhodli.³⁰⁹ Zodpovedajú štyrom biblickým prikázaniam: »nezabiješ«, »nepokradneš«, »nebudeš klamať« a »nescudzoložiť« a ešte tzv. zlaté pravidlo: »Čo nechceš, aby druhí činili tebe, nečini ani ty im«.

Parlament vyzval všetkých ľudí, veriacich aj neveriacich, aby zavrhlí násilie, klamstvo a boli spravodliví. Každá iniciatíva v tomto smere je, pravdaže, dobrým znamením a je vítaná. Je však treba si aj jasne uvedomiť, že takéto prehlásenia žiadny pevný etický základ ľudstvu nedávajú. Opäť nielen preto, že „neveriaci“ si s takým vyhlásením vôbec nebudú lámať hlavu. Predstavitelia cirkví sa tu zase zhodli na štyroch mravných princípoch iba na tej najvšeobecnejšej rovine; v konkrétnej rovine ich však sami nevedia uplatniť. Nie je napríklad jasné, či »nezabiješ« hovorí v prospech alebo neprospech zásahu NATO v Kosove. Popri pravoslávnej cirkvi mali na to presne opačný názor než katolícki kňazi, odvolávajúc sa na to isté sväté písmo.

Parlament odsúdil, čo sa deje vo svete - ale sú to veriaci tých istých cirkví, ktorí tento svet vytvárajú. To, o čo tu ide, je fundamentálna nejas-

Synagóga zaslepená. Katedrála v Štrasburgu, 1230.

Julien Champagne: Frontispice k Fulcanelliho Tajomstvu katedrál.

nosť v oblasti hodnôt; úplná strata kontaktu so sférou Pravdy. Rôzne abstraktné deklarácie ľudských práv typu „každý človek má právo na to a to...“ sú celkom nezmyselné, keď sa ani slovom nezmieňujú o tom, kto má zabezpečiť potrebné prostriedky na splnenie všetkých týchto práv, či sa s týmito právami vôbec spájajú aj nejaké povinnosti a či tieto povinnosti aj nejakým spôsobom súvisia s užívateľom týchto práv, alebo majú byť zabezpečené na úkor niekoho druhého. V takom prípade totiž povedú zákonite k vojne a nie k mieru.

Ak si majú ľudia vládnuť sami - nepôjde to inak - musia mať rozvinutú samostatnú morálnu intuíciu, mať vlastný prístup k sfére pravdy a hodnôt, musia byť duchovne vidiaci. Príslušnosť k cirkvi alebo hlásenie sa k nejakým abstraktným princípom nie je nič platné, keď v konkrétnych situáciách nevieme rozoznať dobro od zla.

NOVÁ SPIRITUALITA A »EZOTERIKA«

Od konca 19. storočia vzniklo množstvo prúdov, ktoré si uvedomili, že ak má byť náboženstvo živé, nemôže byť len sprostredkované skupinovo, ale musí byť záležitosťou bezprostredného zážitku jednotlivca. Potiaľ teda reagujú správne na Michaelovu výzvu k individuálnej, zvnútornenej religiozite. O prevažnej väčšine týchto smerov však platí, že hľadajú cesty k znovuspojeniu s duchovným svetom pomocou prostriedkov, ktoré do duchovného sveta nevedú.

Hromadným javom sa stal tzv. *channeling*, čiže „kanálovanie“ informácií z neviditeľných, nefyzických rozmerov. Podstatou channelingu, rovnako ako staršieho špiritizmu, je médiumita. Tá spočíva v tom, že ja človeka sa pomocou rôznych techník vysunie zo svojich obalov a prenechá miesto iným inteligenciám, aby sa prejavovali prostredníctvom jeho uvoľnených schránok. Ten, kto z média hovorí, kto v ňom premýšľa, kto cez neho koná, je niekto druhý. Preto **médium nikdy nemôže prevziať zodpovednosť za to, čo hovorí**. Keďže sa vzdáva kontroly nad sebou, a stráca vedomie seba samého, nemôže kontrolovať ani to, kto alebo čo sa potom cez neho prejaví. Môže to byť nejaký duch zomrelého, dobrá alebo zlá hierarchická bytosť alebo úryvok nejakej myšlienkovvej formy, ktorá zarezonuje v astrálnom tele média. Pôvodcu podaných informácií a jeho úmysly médium nepozná.

Tie médiá, ktoré upadajú do tranzu, sa po precitnutí ako posledné dozvedajú, čo rozprávali; a to býva niekedy aj v rozpore s ich osobným názorom, ktorý majú za normálneho, bdelého stavu. No ani médiá, ktoré nestrácajú vedomie úplne, ale len čiastočne, nevedia, čo hovoria alebo píšú; ale len zapisujú slovo za slovom niečo, čo presahuje ich pochopenie. Pri automatickom písaní si napríklad človek uvedomuje, že jeho ruka píše, ale neuvedomuje si význam toho, čo píše. Alebo počuje hlas, počuje jednotlivé slová, ale nechápe celkový zmysel a súvislosti toho, čo bolo povedané.

Médium zásadne nikdy nevie odpovedať na otázku, prečo by to, čo hovorí, vlastne malo byť pravdivé, lebo nie je tvorcom danej informácie, ale len jej prostredníkom, nástrojom. Môže sa len „odovzdať vesmíru“ a dôverovať, že sily, ktoré prevezmú riadenie jeho života, to s ním myslia dobre. Ten, kto sa potom cez taký „kanál“ prejaví, však nie je žiaden Boh alebo Ježiš Kristus a podobne, ale len rôzne nízko vyvinuté inteligencie z najnižších neviditeľných sfér v blízkosti Zeme.

Keďže sa pri jednom médiu môže vystriedať aj celý rad rozličných bytostí a informačných vplyvov, dokáže jedno a to isté médium bez mihnutia oka vysloviť veci, ktoré sú pravým opakom toho, čo hovorilo pred týždňom alebo pred štvrtí hodinou - a vôbec si to nevšimne, lebo jeho vlastná schopnosť úsudku a uvedomovania si obsahu toho, čo bolo povedané, je celkom vypnutá.

Slovom: Médium sa stáva médiom takým činom, že eliminuje štvrtý, najvyšší článok svojej bytosti, ktorý má tu na zemi - svoje ja - a prepožičiava sa ako nástroj pre ja iných bytostí. So svojím ja sa však vzdáva práve toho článku svojej bytosti, ktorý je nositeľom bdelého pojmového myslenia a úsudku, slobody a zodpovednosti, ktorý je nositeľom zmyslu pre Pravdu, Krásno a Dobro a všetkých hodnôt, ktorý je jediný schopný rozlíšiť pravdu od klamu a chápať *zmysel* vecí.

Podstatou médiumity je obchádzanie Krista, onoho Krista v nás, slnovej iskry nášho ducha. Pri channelingu je duchovná podstata človeka z celého procesu celkom vynechaná. Prostredníctvom channelingu sa vôbec nedá dostať do *duchovného* sveta, ale len do najbližších jemnohmotných sfér nad zemou alebo pod zemou. Človek tu nepreniká k nadvedomiu, ale len k podvedomiu; nevstupuje do sféry nadosobného, ale sa len spúšťa hlbšie do sféry osobného a podosobného. Všetky takto získané informácie sú subjektívne zafarbené. Nie že by médium nemohlo niekedy podať aj pravdivé informácie - problém je v tom, že médium samo nikdy nevie, kedy sú pravdivé a kedy nie. Médium len zrkadlí, sprostredkuje cudzie myšlienky, podobne ako televízna obrazovka. V chaose informácií najrôznejšej kvality len mudrc dokáže vytriediť zrnká pravdy.

Z týchto dôvodov **médiumita a channeling sa nikdy nemôžu stať pevným základom pre budovanie čohokoľvek reálneho, ani v osobnom živote, ani v spoločnosti.** Psychické techniky a náuky, ktoré sa dnes zhŕňajú pod široký pojem New Age, sú však napospol na tomto založené - na subjektívnych stavoch vedomia, pri ktorých ani sám zakladateľ hnutia nemá vonkoncom žiadnu istotu, či prijatá informácia je pravdivá.

Zakladateľka arkánovej školy siedmich lúčov, Alice Baileyová, uviedla svoju náuku do sveta tak, že zapisovala, čo jej diktoval neznámy „hlas majstra“. Za obsah svojich kníh nepreberá žiadnu zodpovednosť a ani netvrdí, že im rozumie.³²⁶ Podobným médiumistickým spôsobom prijala svoju náuku zakladateľka Agni-jogy, Helena Roerichová. Jej „majstri“ jej v roku 1920 okrem iného nadiktovali, že Vladimír Iljič Lenin je jedným z nich, že je mahátma, jeden z najvyšších zasvätencov, ktorý povedie ľudstvo tým správnym smerom.³²³ Roerichová za svoje dielo necíti žiadnu zodpovednosť - nepovažuje sa totiž vôbec za jeho autorku.

Mnoho „kanálov“ rôznych nefyzických entít sa stalo slávnymi, ako Jane Robertsová (Set), Sturé Johansson (Ambres), Jach Pursel (Lazaris), Pat Rodegastová (Emanuel), J. Z. Knightová (Ramtha) a medzi časom stovky ďalších. Príznačné pre tieto kanály je, že neprinášajú žiadne nové poznatky, ale len zredukované a skomolené verzie toho, čo už je známe, alebo sa ich správy ukazujú ako nepravdivé.

Každý taký kanál medializuje totiž len určitú vrstvu kolektívneho podvedomia ľudstva; a tí ľudia, ktorí sú s touto vrstvou vnútorne spriaznení, potom nachádzajú v kanáli spredmetnené, vonkajšie potvrdenie svojich túžob a predstáv. Channeling nevedie do sveta Ducha, sveta skutočných tvorivých príčin, ktoré nesú všetko stvorené, ale vedie len k *seba*potvrdeniu - teda k dokonalému odrezaniu od duchovného sveta - k uctievaniu vlast-

Jim Darsey Nelson: Čarodějka.

*VERIŤ VŠETKÉMU A NEVERIŤ NIČOMU SÚ
DVA BEZCENNÉ EXTRÉMY.*

GILBERT KEITH CHESTERTON

Frederick Sandys: *Medea*, 1866.

ných myšlienok a predstáv. Tie dostávajú prostredníctvom kanálu pečať posvätnosti, ako keby prichádzali z nejakého nadprirodzeného, vyššieho sveta. Tí, čo stoja mimo, rýchlo rozpoznajú správy od domnelého Boha, Krista, anjelov, mimozemšťanov a domnelých majstrov ako mylné podľa ich primitívneho obsahu; no tých, čo sú vnútri, často neprebudí ani to, keď ich „kanál“ opakovane prorokuje udalosti, ktoré sa nikdy nesplnia.

Medzi takto prijímanými náukami sa však nachádzajú aj také (ako v prípade Alice Baileyovej), ktoré sú také rozsiahle a komplexne prepracované a sú na takej intelektuálnej úrovni, že v nich nie je možné nájsť len tak ľahko nejakú chybu, pretože presahujú schopnosti aj nadpriemerne vzdelaného človeka. Problém so všetkými týmito náukami je však ten, že sú podávané v takej forme, že im človek môže len uveriť, môže ich len prijať ako celok, nemôže k nim však dospieť vlastným úsudkom.

Transpersonálnej psychológii patrí veľká zásluha za to, že pomocou racionálneho experimentu rozšírila psychológiu za hranice toho, čo je vnímateľné zmyslami.^{324, 325} Aj o jej metódach však platí, že pomocou nich nemožno preniknúť do *duchovna*, ale len do *kolektívneho duševna*, teda do tej časti neviditeľného sveta, ktorú máme spoločnú so zvieratami. Duchovná a morálna podstata človeka je z týchto metód, ako ich navrhol Stanislav Grof (psychedelické zážitky po požití drog, holotropné dýchanie), celkom vynechaná. Ich spoločným menovateľom je, že ich možno dosiahnuť celkom pasívne, bez akéhokoľvek duchovného zápasu či myšlienkového námahy, teda nie zvýšenou vnútornou aktivitou, aktivitou ducha - ale naopak, zvonka, pomocou techník a technických prostriedkov, ktorými sa pôsobí na *telo*: chemických látok, zrýchleného dýchania a pod. **Pôsobením na telesné orgány však žiaden pravý duchovný zážitok nemožno získať;** možno ním dosiahnuť nanajvýš to, že sa časť astrality - nejakým narušujúcim zásahom do nervovej sústavy, napríklad psychedelickou látkou, ktorá vyraduje neuromediátory - z tela uvoľní. **Možno ním teda manipulovať len tú polovicu duše, ktorá je obrátená nadol, k telu, ale už nie tú, ktorá je obrátená nahor, k Duchu!**

Preto majú aj rôzne jasnovidné osoby isté úspechy najmä pri diagnostike chorôb, pátraní po zločine alebo predvídaní *niektorých* udalostí. Dokážu zachytiť aj myšlienky iných, ale len tie, ktoré súvisia s osobnou sférou vášní, ktoré sú viazané na materiálny svet; vyššie, duchovné myšlienky, ktoré presahujú ich vlastnú duchovnú úroveň, nikdy nezachytia.

Tzv. senzibilita sa dá dosiahnuť celkom pasívne, technicky, môže vzniknúť aj po úraze alebo šoku, pôsobením bylín alebo možno nadanie k nej zdediť po rodičoch - nikdy však nemožno zdediť alebo získať náhodou ozajstnú duchovnú zrelosť. Ľudia, ktorí nevedia, o čo ide, sú však senzibilmí takí ohúrení, že z toho vyvodzujú, že títo musia vedieť niečo aj o Bohu, zmysle života, vyšších duchovných svetoch a pod. Od senzibila sa však o skutočnej podstate sveta a zákonoch kozmu nikdy nič rozumné nedozvieme. Najslávnejší jasnovidec, Edgar Cayce, urobil napríklad zo spánku tisícky správnych diagnóz; no jeho filozofické náhľady tvorili vždy len odvar z myšlienkového okolia, ktoré ho práve obklopovalo, a proroktva boli nepravdivé, nesplnili sa.

To platí o rôznych jasnovidcoch, ale aj vizionároch a zjaveniach v cirkvách, tzv. mystikoch, že nie sú kameňom, na ktorom by sa dalo stavať, pretože čerpajú do veľkej miery zo subjektívnych stavov vedomia. Na novodobých prorokoch a prorokyniach sa dá stavať rovnako málo, alebo ešte menej, než na viere v staré náboženské tradície; pretože človek si k jed-

nému i k druhému dnes môže urobiť len taký vzťah, že jeho slobodná osobnosť a úsudok sú pritom celkom ignorované. Napája sa pri tom len na takú alebo onakú informačnú centrálu, kolektívny rozum, ktorý myslí zaňho a nahradzuje jeho vlastné ja. Každý druh „kolektívneho osvietenia“ sa však nakoniec ukáže ako patologický.

Techniky, s ktorými sa dnes experimentuje v »ezoterike«, sú oprášením šamanských, jogických a iných techník spred mnohých tisícročí, teda z čias, kedy celá konfigurácia nadzmyslových článkov ľudskej bytosti ako aj duchovných síl v okolí zeme bola iná. Ľudstvo v čase svojho detstva bolo skutočne vedené tak, že aj niektoré dobré bytosti vnukali obrazy rovno do mysle vybraných ľudí, obchádzajúc pri tom ich vlastné pochopenie. „Anjeli mysleli v človeku“. Takto bola ľuďom darovaná celá prastará múdrosť, celá mytológia. Anjeli sa však z nižších článkov ľudskej bytosti postupne stiahli, aby vytvorili priestor pre slobodnú individualitu človeka.

Prvok vývoja je však v súčasnej populárnej »ezoterike« celkom nepochopený, ba neznámy; automaticky sa vychádza z toho, že ak niečo bolo možné pred piatimi alebo desiatimi tisícikami rokov, je a bude to možné vždy. Najzávažnejším nedostatkom staronových techník a kultov preto je, že nerátajú s najdôležitejším prvkom, ktorý vstupuje do vývoja: ignorujú Krista, ignorujú duchovnú individualitu človeka.

Človek môže dnes skutočne rásť len prostredníctvom toho a budovať len na tom, čo sám s istotou spoznal, čo vie, čomu aj sám rozumie. To je jediný pevný základ, na ktorom môže pomaly ale isto budovať, a ktorý udrží aj nové spoločenské štruktúry. Čo si nevydobyť sám za seba a cez seba, to sa v rozhodujúcom okamihu skúšky rozplynie ako dym vo vetre, a človek to stratí tak rýchlo a tak ľahko, ako k tomu prišiel.

DUCHOVNÁ VEDA

Veda bez náboženstva sa stáva amorálnou a náboženstvo bez vedy sa mení na poveru, osobný sentiment. Ani materialistická veda, ani náboženstvo - či už založené na tradícii alebo na subjektívnych zážitkových stavoch - už viac neslúži a nemôže slúžiť ako pevný morálny základ spoločnosti.

Čo potrebujeme, je duchovná veda, teda niečo, čo je duchovné aj vedec-ké zároveň; čo sa neobmedzuje len na materiálnu sféru, ale ani nie je iba subjektívnym osobným dojmom. **Veda sa musí rozšíriť za hranice hmotného sveta a náboženstvo prehĺbiť na posvätnú vedu.** Kresťanstvo sa musí prehĺbiť na objektívnu vedu, ak sa má stať znova hybnou silou spoločnosti; a veda obohatiť o duchovný rozmer, ak nemá byť stále viac deštruktívna.

Dnes sa, pravda, práve toto považuje za najsamozrejmějšíu vec, že náboženstvo a veda sa nemajú miešať. Citové zaujatie sa chápe vždy len ako niečo, čo skresľuje a narušuje objektivitu poznávacieho procesu. A predsa platí, že kým nezahrnieme do poznávacieho procesu aj citovú a vôľovú zložku, nespoznáme nikdy pravdu.

K duchovnej podstate vesmíru sa môže dostať iba *celý* človek - teda so svojím myslením, cítením *aj* vôľou. Pred Boží trón nemôže predstúpiť len polovica alebo tretina človeka - napríklad len jeho intelekt, alebo len city, alebo iba vôľa samotná. Kým budú medzi vedou, náboženstvom a umením nepriestupné hranice, nedostaneme sa nakoniec k Pravde prostredníctvom ani jednej z nich: ani cez vedu, ani cez náboženstvo, ani cez umenie.

Frederick Sandys: Morgan le Fay, 1864.

Pravdaže, kým ľudstvo nebude schopné vyšších, nadosobných citov, ale len rôznych osobných emócií, nie je niečo také ako duchovná veda možná. Ale jednostranná orientácia vedy na mŕtvy, kvantitatívny intelekt môže viesť len k materializmu.

Všimnime si dobre, že problém nakoniec nie je ani v tom, že by duchovné skutočnosti spadali za hranice zmyslovej empirie. Aj gravitácia je napríklad čisto ezoterická skutočnosť. Gravitáciu nikto nikdy nevidel, ale vždy len jej účinky. Práve tak nemusíme vidieť ani anjelov, ale len ich účinky, ktorými sa prejavujú. Aj to stačí, aby sme pochopili, že sú.

Rozdiel je v niečom úplne inom. V tom, že na postihnutie zákonitosti v prejavoch gravitácie nám stačia iba mŕtve, kvantitatívne pojmy. **Aby sme si mohli uvedomiť zákonitosti v prejavoch pôsobenia anjelov okolo nás, museli by sme sa pozdvihnúť k schopnosti tvoriť oveľa živšie, im zodpovedajúce, kvalitatívne pojmy.**

Nejaký matematický analfabet bez mentálnych schopností, ktorý by nedokázal pochopiť Keplerove vzorce, by napríklad mohol tvrdiť, že v pohybe planét po oblohe nevidno žiadnu zákonitosť, že sa pohybujú chaoticky, náhodne sem a tam. Prehlásil by, že postulovať nejakú gravitačnú silu je neempirické, pretože ju nemožno nikde v prírode pozorovať.

Tak aj dnešným vedám o prírode a spoločnosti to pripadá tak, že v evolúcii prírody a v dejinách nevidno žiadnu zákonitosť, že sa odohrávali chaoticky pod vplyvom náhod. Nerozumejú tomu, čo majú pred očami - ale anjelov popierajú. Tieto zákonitosti tu sú, ibaže nie sú mechanické - nie sú to číselné vzorce!

Vzorcami, číselne sa dá zachytiť iba to, čo je zbavené života, mŕtva minerálna hmota. Lebo len tá sa jediná skutočne riadi zákonmi takmer len kvantitatívnymi. **Neschopnosť tvoriť iné ako mechanické, mŕtve pojmy je pravou príčinou scientistickeho agnosticizmu,** ktorý tak silno púta vedu na zmysly a hmotu, a ktorého výsledkom je úplná neschopnosť spoznať to, čo drží svet zvnútra pohromade. **Vedci nedokážu spoznať princípy, podľa ktorých bol stvorený vesmír, pretože tieto sú vo svojej podstate estetické a morálne!**

Vedec by musel rozvíjať svoj estetický a morálny zmysel, aby ich mohol poňať. Inak bude poznávať vždy len úzky výsek reality, ktorý sa dá umŕtvíť na kvantitatívny rozmer svojho bytia. Slepota vedcov voči takým realitám ako sú anjeli, je *pojmová*, apriórna. Kto nie je schopný sám tvoriť také ušľachtilé pojmy, aké v skutočnosti žijú vo veciach samých, vonku, v prírode a v dejinách, nevidí okolo seba nič, len chaos.

Dnešnej organickej chémii to znie ako rozprávka, keď povieme, že napríklad duchovnou podstatou porfínu je *panenskosť*, alebo turacínu *nadšenie pre krásno*. A predsa nám nezostane nič iné, ako to uznať, len čo začneme myslieť dôsledne, že jedny a tie isté kvality, ktoré prúdia našou dušou ako city, sa podieľajú hlboko v molekulárnej štruktúre hmoty na tvorbe chemických väzieb.

Problém teda nie je v tom, že by duchovná podstata sveta bola nepoznateľná, ale v tom, že ten alebo onen vedec má taký biedny a obmedzený duševný život, že ju nemá *čím* poznávať; jednoduchým vonkajším evidenciám nevychádzajú zvnútra tomu zodpovedajúce, dostatočne pohyblivé pojmy. Vedci nepozorujú žiadnych anjelov preto, lebo nie sú schopní pozdvihnúť sa k jasnému pojmu, čo by to tí anjeli vlastne mali byť. Akonáhle tú ktorú duchovnú bytosť jasne poznávame, stane sa viditeľná, evidentná v prírode a v dejinách rovnako ako elektromagnetizmus alebo gravitácia.

Takému bádateľovi dnes ani na um nezíde, že by mal hrať na hudobný nástroj alebo tancovať, ak chce pochopiť zákony kozmu, stavbu rastlinnej ríše alebo niektoré kľúčové obraty v dejinách. Súčasná veda si priam zakladá na tom, že je bez srdca. Lenže ak vesmír naozaj stvorili bytosti so srdcom, tak potom zostane pre takú vedu navždy nepoznateľný.

Vedci úplne zabudli, že je to *duša*, ktorá poznáva a ktorú treba kultivovať. Tvária sa tak odosobnene, ako keby nemali so svojím procesom poznania nič spoločné, akoby sa odohrával mimo nich. Skúsenosť veľakrát ukázala, že aj vedecké myslenie skryto vyrastá z citových sklonov a hodnotových postojov nachádzajúcich sa v podvedomí; a že téza o myslení, ktorého objektivita má byť v tom, že je úplne oddelené od citov, je iba mýtus. V našom podvedomí pôsobia bytostné sily, ktoré tvoria rámcové premisy nášho myslenia, aj keď si to neuvedomujeme.

Mnohí materialistickí „skeptici“ sa napríklad dovoľávajú logiky a racia vždy len dovedy, kým svedčia *proti* duchovnému svetu; akonáhle racionálne argumenty svedčia *pre*, postavajú sa proti nim. V tej chvíli sa odhaľuje, že tu ide o zaujatosť, duševný sklon, pestovaný pod pláštikom racionálnych požiadaviek. Tento sklon chcú v skutočnosti uspokojiť aj za cenu iracionálnosti. Materialisti týmto spôsobom, v túžbe udržať pri živote materialistický obraz sveta zoči-voči faktom sveta, už dospeli k úplnému bájosloviu, k novej materialistickej mytológii.

Karl Raimund Popper, známy filozof vedy a zakladateľ kritického racionalizmu, vo svojom neskorom období skúmal spoločne so Sirom Johnom Carewom Ecclesom, nositeľom Nobelovej ceny za neurofyziológiu, psychofyzické zákonitosti. Ako výsledok „*bol formulovaný záver, že vysvetlenie javu človek sa neobíde bez uznania nehmotného centra, »duše«*“.³⁰² Keď dostal John Eccles v roku 1992 v Prahe úvodné slovo na konferencii „Brain, Mind & Physics“, na ktorej sa zúčastnilo viacero nositeľov Nobelových cien, začal vetou: „*Gentlemen, we must realize, that materialism is finished!*“ (Páni, musíme si uvedomiť, že materializmus skončil!).

Popper bol dosť kritický a poctivý na to, aby ku koncu života pripustil, že predpokladá *existenciu* duše *je* vedecké - a nie naopak. A predsa sa v diskusiách rôzni kvázi-kritickí racionalisti s najväčšou obľubou dovoľávajú práve Poppera a jeho princípu falzifikovateľnosti, aby podporili svoju tézu, že hovorí o »duši« nie je a nikdy nebude vedecké. Domnievajú sa teda, že rozumejú zásadám kritického racionalizmu lepšie ako sám ich tvorca! A o Ecclesovi, ktorého si až dovedy všetci vážili ako vzor vedca a špičkového svetového neurofyziológa, sa potom odrazu šepkalo: „*Je už príliš starý...*“.

Z množstva takýchto konkrétnych prípadov je nakoniec jasné, že tu nejde o problém racionálneho dôkazu, ale o istý druh duševnej deformácie, o *charakterovú vadu*. Z domnelých kriticko-racionalistických dôvodov sa pri bližšom preskúmaní vyklúva morálna nedostatočnosť, neochota prijať mravné dôsledky, ktoré by z určitého druhu poznatkov vyplynuli pre život. V podvedomí týchto ľudí pôsobia sily, ktoré ich podnecujú k tomu, aby určitý druh poznatkov odmietali.

Postmodernizmus celkom neúprosne odhalil, že aj vedecké myslenie je epistemologicky podmienené; že už samotná tvorba pojmov, pomocou ktorých štruktúrujeme kontinuum vnemov, nie je nezávislá od motívov a hodnôt. Zosunul tým vedu a vedecké hypotézy na úroveň ideológie. Chybou postmodernizmu je, že namiesto toho, aby podal konštruktívne východisko z relativizmu, postuluje nemožnosť objektívneho poznania ako nejakú ontologickú nevyhnutnosť.

Karl Raimund Popper (1902-1994).

ĽUDSKÁ INTELIGENCIA SI ZVYKLA NA SLABÉ SVETLO SVIEČKY A POHĽAD DO SLNEČNÉHO SVETLA UŽ NEZNESIE.

CHALÍL DŽIBRÁN

Štyria serafovia. Sicília, 12. stor.

**AK V SEBE NEVYPESTUJEME HLBOKÝ CIT,
ŽE EXISTUJE NIEČO VYŠŠIE AKO SME MY,
NENÁJDEME V SEBE SILU VYVINÚŤ SA
K NIEČOMU VYŠŠIEMU.**

RUDOLF STEINER

Konstruktívne východisko je v tom, že človek začne očisťovať svoje podvedomie. Myslenie nie je nezávislé od citov, ale city sa môžu očistiť. Môžu sa zušľachtiť, pozdvihnúť ponad osobné, egoistické sklony, k nadosobným, večným obsahom. Potom, keď sa sprievádzajú, vyčistia od vášní, nielenže prestanú deformovať myslenie, ale samy sa premenia na poznávací orgán ešte vyšší než myslenie, v ktorom sa zrkadlia činy duchovných bytostí.

Áno, človek musí viesť cnostný, svätý život, ak chce poznať pravdu. Svätec so srdcom čistým ako krištáľ môže poznávať pravdivo. Inteligencia, ktorá podlieha vášňam, nie je žiadna inteligencia, ale vždy len jej krivý obraz. Citové a vôľové pozadie myslenia sa musí očistiť, aby ono mohlo byť pravdivé!

Každý svetonázor vyrastá z hlbších citových a vôľových základov - ako sme to názorne ukázali na striedaní filozoficko-myšlienkových prúdov v dejinách - ale **len z čistého cítenia, z panenskej duše vyrastá svetonázor pravdivý!** Koľkým ľuďom, nielen vedcom, však dnes spôsobuje priam bolesť pomyslenie, že by nesmeli oddeľovať svoj profesionálny život od súkromného života, od svojich cností a nerestí. Keby sme napríklad odhalili, z akého citového základu vyrastá darwinistický svetonázor, všetci darwinistickí biológovia by sa veľmi urazili. Niečo také ako darwinistický svetonázor by vôbec nebolo mohlo vzniknúť, keby citový život väčšiny ľudí nepoklesol na úroveň zvieracieho.

Nie je žiadna fráza, keď hovoríme, že laboratórny stôl sa musí premeniť na oltár! Vedec musí silou svojho úsilia, sebazaprenia, morálnej aspirácie odpútať časť životných síl z tela; musí dokázať použiť svoju slnečnú, obetnú silu; uvoľniť éter zo svojej krvi, ktorý potom stúpa z oblasti srdca v dvoch prúdoch po stranách hlavy ako obetné kadidlo, ako vôňa - a do tohto obetného prúdu majú potom možnosť vnoriť svoje imaginácie vznešené vyššie bytosti zo sféry Sofie, sféry svetového myslenia, svetovej múdrosti, v ktorej žijú myšlienky, podľa ktorých bolo stvorené všetko na nebi aj na zemi. Vedec musí doslova *obetovať bohom*; ibaže na rozdiel od starých, pohanských čias, kedy prelievali krv zvierat, aby im prostredníctvom éterických síl stúpajúcich z krvi obetí mohli bohovia zjaviť svoje pokyny, musí dnes človek uvoľniť tento éter zo svojej vlastnej krvi, silou svojho ja. A to ide len láskou.

Áno, **láskou sa poznáva.** Dokiaľ toto nebude pochopené, budú vedci večne iba tápať. Kto poznáva z lásky a úcty k duchovným bytostiam, stáva sa ozajstným, kresťanským vedcom. Vedecká obec musí byť Sofiiným kňazstvom. Len kto naozaj miluje vyššie bytosti, a koho si ony zamilujú, ten sa s nimi spojí láskou ako mostom a toho obdaria svojou múdrosťou. Spojí sa s bytosťami, ktoré samotné sú živúcimi princípmi, myšlienkami, prostredníctvom ktorých bol stvorený svet. Čo dostane v okamihu inšpirácie, v zlomku sekundy, čo tu k nemu zostúpi podobné blesku zo sféry duchov múdrosti, ako odpoveď na jeho uctievanie, to mu ušetrí roky hľadania a vydá na roky plodnej práce, než to rozpracuje do racionálnych pojmov.

Poznanie je - napriek maximálnej a všestrannej námahe, ktorú musí vedec najprv vynaložiť - vlastne darované. Námaha je potrebná predovšetkým na sebazdokonalenie, sebaočistu, uschopnenie seba samého nejake vyššie poznanie pochopiť a prijať.

Pre každého vedca je preto dôležitý motív, kvôli ktorému chce poznať. Len tá časť myšlienkových síl, ktoré sa mu podarilo odpútať z fyzického mozgu, je dostatočne pohyblivá na to, aby do nej mohol prijať nejaké živšie, duchovnejšie pojmy. Vedec bez ušľachtilejšieho motívu než len peniaze alebo živobytie, alebo kariéra, alebo len zo zvedavosti,

sa nedostane ďaleko. Pomocou tej časti myšlienkových síl, ktoré sú pripútané na šedú mozgovú hmotu, nebude môcť nikdy spoznať nič viac než len to, čo je hmotné. Chcieť pomôcť z nezištnej lásky ľudstvu, a preto bádať, alebo z hlbokého obdivu k tajomstvám prírody - to by už mohol byť dobrý začiatok.

Lenže dnes je veda deformovaná už svojou objednávkou. Je inštrumentalizovaná v mene zištých, komerčných záujmov. Poznatky o morálnych zákonoch kozmu, na rozdiel od tých hmotných, sa nedajú spriemysliť, sériovo vyrábať a speňažiť. Kým sa veda bude robiť s nesprávnymi, zištnými motívmi, kým sa pod „praxou“ a „aplikáciou“ bude rozumieť len komerčná výroba, a nie všestranné rozvíjanie človeka, bude veda stále dospievať len k nejakým polopravdám alebo nepravdám o svete.

Duchovný vedec je vedec, ktorý má riadne akademické vzdelanie ako základ, ale na rozdiel od obyčajného vedca je ochotný pribrať si ešte niečo navyše. Toto navyše je úsilie o zušľachtenie *celej* svojej osobnosti, nielen intelektu. Dôležitým vodidlom pre duchovného vedca je práve to, aby svoje myslenie prenikal aj svojím cítením a vôľou, aby nežil ako roztrieštená osobnosť dvojakým životom, t.j. aby jeho svetonázorové postoje neboli v rozpore s tým, čo cíti a čím sa v živote riadi. Teda aby jeho „veda“ nebola len v jeho hlave, ale aby aj *žil* to, čo hlása.

Rudolf Steiner na jednej zo svojich prednášok rozprával takýto humorový príbeh: Existovala povera, že v dažďovej vode, ktorá spadla pri splne Mesiaca, sa perie lepšie ako v tej, čo napršala pri nove. Dvaja univerzitní profesori, ktorí žili v susedstve, sa kvôli tomu škriepili. Jeden tvrdil, že je to nezmysel; a druhý, že na tom niečo musí byť. Argumentácia bola nekonečná a nikam nevedla. Nakoniec navrhol druhý profesor prvému, aby jeho žena, teda žena prvého profesora, prenechala vodu napršanú pri splne na pranie žene druhého profesora a táto by jej prenechala na pranie vodu napršanú pri nove. Žena prvého profesora však nechcela.

Príbeh s takou symbolickou hĺbkou a krásou dokáže vynájsť len sám život! Profesorova manželka je druhou, ženskou, nočnou polovicou jeho vlastnej bytosti. Kto ste čítali našu „Duchovnú úlohu Strednej Európy“, viete, že manželka stelesňuje navonok neviditeľnú stránku muža.¹²⁸ Manželia sú bytosť, v ktorej muž reprezentuje racionálnu, vedomú stránku, slnečnú, ľavú hemisféru a žena iracionálnu, intuitívnu, podvedomú stránku a mesačnú, pravú hemisféru mozgu. Názor prvého profesora bol iba v jeho myslení, teda len v jeho hlave. Jeho citová bytosť (manželka) a vôľová bytosť sa podľa toho nesprávali. Prvý profesor nežil podľa svojej teórie. Profesori síce obhajovali protikladné stanoviská, obleky oboch boli však oprané v dažďovej vode pri *splne*. U druhého profesora podvedomie malo na vec rovnaký názor ako jeho vedomie. U prvého profesora nie.

Tento príbeh je zo života vzatý symbol pre to, že naša hlbšia, podvedomá, citovo-vôľová bytosť nie je vždy v súlade s tým, čo si myslíme. Myšlienково, racionalisticky, v hlave môžeme dospieť k niečomu - ale hlava nie je celý človek: citová a vôľová polovica našej bytosti sa podľa toho nesprávajú.

Nedávno zosnulý uznávaný mytológ a religionista Joseph Campbell sa raz vyjadril k slávnemu dielu Jamesa G. Frazera „Zlatá ratolesť“: „*Pri čítaní tohto významného a právom oslavovaného diela, ktoré vyšlo po prvýkrát v roku 1890, si nevyhnutne uvedomujeme, že ide o typický prístup devätnásteho storočia, ktoré verilo, že mytologické povery budú čoskoro a s konečnou platnosťou zatienené vedou. Frazer videl korene mýtu v mágii a korene mágie v psychológii. Jeho psycho-*

Cherubovia. Taliansko, 13. stor.

William Morris: Ilustrácia k *The Kelmscott Chaucer*.

**CIT JE MNOHOKRÁT PRESVEDČENÝ
O NIEČOM INOM AKO INTELEKT, A NEDÁ SA
VŽDY DOKÁZAŤ, ŽE BY CITOVÉ PRESVEDČE-
NIE MALO V POROVNANÍ S PRESVEDČENÍM
INTELEKTU MENŠIU CENU.**

CARL GUSTAV JUNG

lógia však bola v podstate racionalistická, bez ochoty prihliadnuť k našim vrodenným, hlboko zakoreneným a iracionálnym pudom. V takej perspektíve boli akékoľvek skúmané neracionálne zvyky či názory určené k zániku.

Keď ale zjédeme na kuželky“, hovorí Campbell, „ihneď pochopíme, že sa Frazer mylil: každý hráč, i profesor filozofie, sa po hode všelijako krúti a točí, len aby guľa našla svoj cieľ“.³²²

Týmto vtípnym prirovnaním vyslovil Campbell niečo nanajvyš vážne, čo tvorilo obsah jeho celoživotného diela. Človek a svet *reálne* nie sú uvádzané do pohybu len silami, ktoré spadajú do oblasti toho, čo zatiaľ zhrňame pod pojem „racionálne“, ako si to chcú predstavovať učenci. Mýtická realita by *teoreticky* nemala existovať; taký je akademický názor - ale to je len vecou hlavy. So životom, so skutočnosťou to nemá nič spoločné. Campbell si uvedomil, že určité mýtické motívy a symboly tvoria reálnu štruktúru ľudskej psychy a hýbu svetom: jednotlivcami aj štátmi. Od kinematografie, povedzme, kde majú rôzne archetypálne motívy tú moc naplniť pokladnice miliardami dolárov - až po štátotvorbu, kde mýty, symboly, zástavy, rituály a hymny sú schopné stmeliť veľké spoločenstvá do takej jednoty, ako by „apel na rozum“ nikdy nedokázal.

Racionalistický vzdelanec teda učí, že magické gestá a tance pravekých lovcov a šamanov boli zbytočné; potom ide hrať kolky a nedokáže sa zdržať, aby nerobil to isté. Učí, že vesmír začal chaosom veľkého tresku, že človek je v podstate vyvinutým červom a smeruje k nezmyselnému zániku spolu s celým kozmom. Potom ale zavrie dvere laboratória a ide do kostola, kde s vážnou tvárou počúva, ako raz vstaneme z hrobov vo fyzickom tele k večnému životu. Ako Darwin, ktorý sa predsa cítil veriacim v Boha - a stal sa krstným otcom všetkých teórií o opičom pôvode človeka.

Takýto vedec môže prehlásiť, že láska je chemická látka (vraj fenyletylamín!) - ale tento jeho profesionálny názor nebude mať nič spoločné s jeho vzťahom k manželke a k deťom. Vždy bude žiť dvojaký život. Dnes sú vedci schopní vyjsť s takými vecami, že psychický život je výsledkom chemických pochodov v mozgu a nie naopak; že napríklad na príčinu toho, keď niekto v návale agresie niekoho zabije, sa treba dívať tak, že sa mu do mozgu vylučuje menej serotonínu, za čo vlastne nemôže. Keby sme to mali brať vážne, museli by sme urobiť riadnu reformu legislatívy a zbaviť človeka svojprávnoti. Nikto takú reformu práva urobiť nechce. Každý vidí, že je to nezmysel.

Pravdaže vo svojich hlavách môžeme rozvíjať takéto a podobné partikulárne teórie, ale tieto nikdy nebudú v súlade s celou našou bytosťou. Môžeme také materialistické špekulácie prijať, ale prijme ju len tá časť duše, ktorá sídli v hlave, ktorá je celkom viazaná na hmotu mozgu; tá časť duše, ktorá žije v ľudskej hrudi a v končatinách, to nikdy neprijme. Bude nanajvyš trvale utlačená a smutná. Toto sú práve veci, ktoré zostanú navždy *teóriou*. Nikdy podľa nich totiž nebudeme dôsledne žiť. Morálno-intuitívna, citová a vôľová časť našej duše, ktorá je v noci s anjelmi, bude s nimi vždy v rozpore. Bude sa večne hlásiť o slovo v náboženstve a umení; a keby sa aj mŕtvej racionalite podarilo zahatať jej všetky cesty, prejaví sa patologicky, v nutkavých psychologických stavoch a závislostiach, iracionálnych záľubách a vášňach týchto kvázi-racionálnych ľudí; alebo sa somatizuje v chorobách.

Dnes rozliční predstavitelia akadémie vied a univerzít sú schopní prehlasovať v televízii *s absolútnou istotou*, že žiadne súvzťažnosti medzi nebeskými telesami a psychikou človeka neexistujú. Keď sú však vyzvaní, aby

vsadili väčšiu sumu peňazí na to, že sa tá alebo oná súvzťažnosť naozaj empiricky nepotvrdí, vždy sa vyhovoria! Museli by predsa *s absolútnou istotou* vyhrať kopu peňazí! Lenže oni v kútiku duše vedia, že toto je práve z ich strany len číra teória, číra rozumová špekulácia. Preto sa v živote svojou vlastnou teóriou neriadia. Typická pre dnešnú vedu je práve táto odtrhnutosť od života.

Sofiina prírodoveda a spoločenská veda nie je v rozpore s hlbšími vrstvami ľudskej bytosti; v tom je jeden veľký rozdiel medzi ňou a tými prírodnými a spoločenskými vedami, ktoré dnes prevládajú. Tie totiž nemajú nič spoločné s tým, čo človek cíti ako vznešené, krásne, vzácne; čo nemôže zo seba vykoreniť ako morálnu inšpiráciu, ak sa nemá celkom odlúdiť.

Charles Darwin vo svojom životopise ľutuje, že svojím vedeckým prístupom ku skutočnostiam prišiel o všetku radosť z hudby, poézie a výtvarného umenia, ktoré ho tešili v dobe jeho mladosti: „*Môj duch sa stal akýmsi strojom, ktorý fabrikuje z veľkého množstva skutočností všeobecné zákony. Strata sklonov mojej mladosti znamená stratu šťastia, možno tiež poškodenie intelektu a pravdepodobne i morálneho charakteru, lebo je tak oslabená citová stránka povahy*“. Tento Darwinov citát by mal visieť vo vstupných halách vedeckých ústavov a univerzít: pozrite - sem vedie vaša cesta!

Je dôležité, aby srdce a myseľ neboli celkom separované, ale sa do seba vlievali; **aby sa chladné myslenie preteplilo ohňom lásky a hmlisté city rozjasnilo svetlom poznania**. Teda nie aby sa *ľubovoľne* miešali, ale aby si dávali navzájom podnety. Inak začínajú obe odumierať vo svojej vlastnej podstate.

Myslenie, ktoré by malo byť predovšetkým pravdivé, tak skostnatie a vyschne, že sa odtrhne od reality; stratí teda svoju najpodstatnejšiu vlastnosť. A cit, ktorý by mal byť hlboký, vrúcny, sa stane plytkým a vlažným; pretože nemá žiaden jasný objekt. Myslenie sa musí nechať viesť intuíciou pri tvorení hypotéz a pojmov, ak sa má uberať nejakým plodným smerom; a cítenie sa musí roznečovať na niečom skutočnom, objektívne jestvujúcom, a nielen na fiktívnom, na predstavách, ktoré nenachádza nikde, len vo svojom subjektívnom svete.

Tá tichá dohoda medzi cirkvou a vedou, ktorá tu jestvuje, že sa jedna druhej nebudú do ničoho miešať, je pre obe strany veľmi pohodlná, pretože sa nemusia zaoberať tým, čo by ich vyrušilo z ich jednostrannosti. Na ľudskú bytosť má však pustošivý dopad. Vedie totiž k teórii dvojakej pravdy, s ktorou sa nedá žiť. Odsudzuje človeka hneď na dvojakú biedu: objektívneho človeka na život vo svete chladnej rozumovej kalkulácie, do ktorého nemôžu vplynúť žiadne duchovné impulzy; a subjektívneho človeka aby bol navždy uväznený, vymknutý vnútri, a nemohol nájsť k objektívnej realite spojenie. Vonkajšiu realitu degraduje na akési technicko-zvieracie bytie a vnútornú na nič viac ako subjektívny sentiment.

Vzniká nám typ človeka, ktorý je dokonale rozštiepenou osobnosťou; ktorý je predpoludním, v zamestnaní napríklad fundamentalistický scientistickej materialista - a popoludní, večer alebo cez víkend povedzme dogmatickej katolíka. Nečudujme sa, že morálne hodnoty sa v praxi nikdy neuplatnia - keď máme priamo v základoch myslenia zakotvené, že duchovná a morálna sféra *nepatria* do oblasti *objektívne* existujúceho! Toto rozštiepenie vychováva človeka k niečomu falošnému a dvojakému, k akejsi pseudomorálke, ktorá je len v sentimente, a k mysleniu a konaniu podľa úplne iných kritérií. Každý, kto si zachoval ešte neskazenú myseľ, cíti, že taká schizofrénia nie je zdravá.

William Morris: Ilustrácia k *The Kelmscott Chaucer*.

AKO DOSPIEŤ K OBRAZU SVETA, V KTOROM BY BOL SÚČASNE ZAKOTVENÝ TAK VNÚTORNÝ SVET SO SVOJOU PRAVOU PODSTATOU AKO AJ VONKAJŠIA PRÍRODA? IMPULZ, KTORÝ MÁ PÔVOD V TEJTO OTÁZKE, OVLÁDA - FILOZOFMI VIAC ČI MENEJ UVEDOMOVANÝ - FILOZOFICKÝ VÝVOJ OD POČIATKU NOVOVEKU. JE TO SMERODAJNÝ IMPULZ FILOZOFICKÉHO ŽIVOTA PRÍTOMNOSTI.

RUDOLF STEINER

Schinkel: Gotická katedrála pri rieke.

*KAŽDÝ, KTO NOSÍ V SRDCI KATEDRÁLU,
KTORÚ CHCE POSTAVIŤ, JE V TEJ CHVÍLI
VÍTAZOM.*

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

Teória dvojakej pravdy vznikla v stredoveku, keď sa začali hromadiť rozpory medzi výsledkami arabskej racionalistickej vedy a filozofie na jednej strane, a pravdami náboženskej viery na strane druhej. Mnohí to navrhovali riešiť tak, že treba uznať jestvovanie dvojakej pravdy: jednej, ku ktorej človek dospieva racionálnym, vedeckým uvažovaním; a druhej, ku ktorej dospieva prostredníctvom citu a viery, a tieto môžu jestvovať jedna vedľa druhej a nemať nič spoločné. Lenže človek stráca svoje ja, seba samého, keď má konať ako dve alebo viacero protichodných osobností.

V michaelskom období v 13. storočí to bol Tomáš Akvinský, kto situáciu vtedy ešte zachránil grandióznym úsilím o syntézu rozumu a viery. Odtvdy sa však nožničky rozdielov medzi vedou a vierou ďalej a stále viac roztvárali a teória dvojakej pravdy sa znova stala aktuálnou; ba až takou samozrejmosťou, že si to dnes inak ani nevieme predstaviť. **Je poslaním michaelského obdobia ľudstvu znova pripomenúť, že pravda je len jedna.**

Katedrála poznania, ktorá bola ešte v časoch scholastiky jednou veľkolepou stavbou, ktorá zastrešovala všetky umenia a vedy o prírode, človeku a Bohu, filozofiu aj teológiu, sa rozpadla. Rozpadla sa na množstvo nesúvislých prístreškov, ktoré neladia dohromady. Našou úlohou je túto katedrálu znova vystavať - ešte vyššiu a krajšiu než kedykoľvek predtým.

Galilei, Newton, Ampère, Coulomb, Mendelejev a ďalší objavili zákony mechaniky, elektriny, chémie atď., ktoré sa stali základom vedecko-technickej, priemyselnej revolúcie. Po tisícročia sa ľuďom pred očami odohrávali mechanické, elektrické a chemické javy - ale až keď boli schopní jasne si uvedomiť ich zákonitosti, dokázali skonštruovať parný stroj, žiarovku, tranzistor alebo vyvinúť umelé hmoty, ktoré zmenili tvár celého sveta.

Práve tak sa jasné poznanie duchovných zákonov musí stať základom psychologickaj a mravnej revolúcie človeka. Zrejme by nestačilo, keby na prírodovedeckých fakultách prednášali o prírodných zákonoch vždy len všeobecne, hmlisto; keby ľudia verili, že existujú zákony prírody, ale nikdy sa nemenoval žiaden konkrétny - lebo to by neumožňovalo žiadnu praktickú aplikáciu. No práve tak nestačí, aby sa na teologických fakultách hovorilo o duchovných bytostiach vždy len všeobecne, hmlisto, aby ľudia len verili, že niekde nejakí anjeli existujú, ale nikdy sa nepovedalo kde a akí. Musíme poznávať *konkrétne* duchovné bytosti, aké sú a akú majú vo svete funkciu, ak máme z toho vyvodiť nejaké konkrétne dôsledky pre život!

Aj etická revolúcia musí a môže byť založená len na jasnom poznaní zákonov Ducha! Uskutočniť túto *morálnu* revolúciu ľudstva je poslaním slovanských národov.

HURBANOVA KONCEPCIA SLOVANSKEJ VEDY

Je málo známe, že štúrovci chceli rozvíjať slovenskú vedu iným smerom a založiť ju na hlbokomyseľnejšej metóde, než akou je jednostranný anglický senzualizmus a empirizmus. Jozef Miloslav Hurban predložil v roku 1847 v programovom článku k prvému zväzku Slovenských pohľadov koncepciu slovenskej národnej vedy, v ktorej sú intuitívne, v zárodku už zhrnuté všetky základné princípy a tendencie, ktoré sme uplatnili v tejto knihe.

„Veda, či ako daktorí chcú vedba, t.j. povedomosť jasná a zreteľná toho, čo je v nás, okolo nás, v duchu aj v prírode, na nebi aj na zemi, zrozumenia toto ducha

ľudského túžbam duchovným vyšším; táto hovorím veda je to najčistejšie vychovávanie človeka aj človečenstva“.³¹⁷ Teda jasné a zreteľné povedomie toho, čo je nielen na zemi, ale aj v nebi; nielen v prírode, ale aj v duchu! Hurban chápe vedu nie ako obmedzenú na senzualistický rozmer bytia, ale ako zahrňujúcu aj nadzmyslové sféry.

Hurban kritizuje systémy rozumárov a »rozumovercov«, ktorí sa „slovom »rozum« neúplne pochopeným zaviesť dali, mysliac, že rozum osobný je všetko, čo človeka človekom robí... systém ten... ktorý nepreniknúť do hlbín ducha... rozum za svojho Boha má... keď sa iba rozumu, t.j. tej moci všetko rozhadzujúcej, rozkladajúcej a nad čiastkami rozobranými súd držiacej a celku nechápajúcej držať budeš, teda nikdy tomu duchu pravdy, v celku bývajúcemu nezrozumieš...“ a chce sa starať o to, „aby mládež naša z toho púheho, mŕtveho realizmu a jednobočnej experimentálnosti sa vyslobodila... a aj dačo inšieho v prírode hľadala, ako iba schémy a systémy ideou a duchom nespojené“.³¹⁷

Hurban je toho názoru, že Slovania a Slováci musia rozvinúť vlastný typ vedy, ktorý organicky vyrastie z ich vlastného duševného založenia a bude sa líšiť od vedy západného typu: „Nie teda vo fabrikách, nie vo veľkých domoch akademických, burzových a bazároch... ale vo vede tej, ktorá najprv sa pousiluje život ten a taký, aký si doteraz duch národa stvoril preniknúť, hore ho vyniesť a z neho ten vyšší život, život ale pôvodne vyšší stvoril, vo vede tej majú hľadať Slovania, majme aj my Slováci svoje ciele... Veda naša teda musí byť slovenská, lebo aj vek náš je už brieždenie sa veku slovanského... Slovanský život musí mať slovenskú vedu... To vieme s istotou, že ona nebude bez veľkej pôvodnosti, že nebude obmedzená úzkymi medzami systémov storakých“.³¹⁷

Podľa Hurbana táto slovenská veda nielenže nebude v rozpore s vierou, ale naopak: každá skutočná, pravdivá veda privádza k Bohu: „U nás sa viera vedou nepošľapáva, ale vyvoláva k života skutkom, ale oslavuje a premiňa vo videnia istoty a pravdy; nám je treba vieru pre vedu a vedy pre vieru; oboch ako povedomia, a tohto ako základ života veľkého, do budúcnosti namiereného... povrchná známosť odvádza od Boha, pravdivá veda privádza k Bohu... Sila teda tá, ktorá primúsi svet uveriť v tie kráľovstvá duchovníe, jediná táto sila leží vo vede; veda stvoruje tých junákov, čo premôžu svet vierou...“.³¹⁷

Darcom a inšpirátorom tejto vedy nie je nikto iný ako Svätý duch: „Duch svätý... on otvára brány duchovedy, t.j. vedenia videných duchom vyšších síl pravdy... Toto kresťanstvo, táto viera v Ducha svätého... je Matkou a základom vedy“.³¹⁷

Hurbanovi teda ide o vedu, ktorá má byť slovenská a kresťanská. Je mimoriadne dôležité, aby sme tomu neporozumeli nesprávne. Dnes sa nám totiž pojmy „slovenská veda“ alebo „kresťanská veda“ zdajú byť samy v sebe rozporné. Nevieme si pod nimi predstaviť nič iné, ako nejakú ideologicky podfarbenú vedu, buď nacionalisticky tendenčnú alebo zaťaženú teologickými dogmami. Teda pavedu.

Hurbanovi však išlo o podstatne viac. Išlo mu o to, že Slovania majú vyvinúť celkom nový poznávací duševný orgán, ktorý umožní poznávať viac ako doteraz. Tak ako Gréci nemajú v tom, ako dovedli sily logicko-filozofického myslenia k vrcholu, žiadneho predchodcu; tak ako anglosaské národy ukázali jedinečné, obdivuhodné nadanie pre prenikanie do tajov prírody pomocou empirie a experimentu a zmenili tým svet; tak aj Slovania, až raz v budúcnosti vedome uchopia svoju úlohu, vyvinú jednu celkom novú schopnosť, nový duševný orgán, ktorý bude súvisieť so silami duchovnej intuície. Táto schopnosť vyplynie z kresťanského založenia slovanských národov a z ich citového potenciálu tak, že tomu,

Jozef Miloslav Hurban (1817-1888).

kto žije naozaj kresťansky, teda obetujúc svoj nižší egoizmus niečomu vyššiemu, nadosobnému, premieňajú sa očistené sily cítenia na zrkadlo, vnímací orgán ducha, na tzv. duchovné oko alebo *exaktnú imagináciu*. **Slovan bude poznávať očisteným cítením, okom srdca.** Ním je schopný nahliadnuť hlbšie do tvorivých princípov prírody a sveta, než len pomocou zmyslovej empirie v spojení s kombinačným rozumom: „*Slovanstvo verí za to, že v ňom je to jedno oko duchovné, ktorô nemal žiaden národ pred ním žijúci... Najprednejší ťah vedy slovanskej bude a musí byť videnia duchovného pravdy celej... k tejto sa dostáva človek nie kombináciami, nie rozmanitou známosťou foriem a vecí, nie hojnosťou upamätovania, ale tým okom, ktoré všetko toto na živly duchovno-očné popremieňa a tak v jasnosti skutočnej pravdu zhlíadne. Vedomec slovanský sa musí deliť napríklad od nemeckého, bo tento vo vedomosti vecí a systémov, tam ten vo videní pravdy bude mať svoju typičnosť vyrazenú; čo tamti všetci pre svoj svet boli, to musí v sebe vedomec slovanský ako jeden moment zvariť, a tak pôvodne - slovanským okom svojím vidieť pravdu svetov duchovných a vyrozprávať, vymaľovať a vykresliť, vypsieval... a čo sa vo svetle tohoto videnia zjaví vedomcom slovanským, to všetko budú škeble do zámku vedy slovanskej, a uskutočnenô národom týmto kresťanstvo bude duchom zámku tohoto...“³¹⁷*

Vývoj tohto vyššieho zrenia je podmienený morálnym zdokonalením celej bytosti človeka a neoddeliteľný od jeho motívov: „*Pravda, že filister, čo sedí na peniazoch a nevie, čo je život ducha, bár aj hneď všetky aritmetiky a konverzačné slovníky prečítal - tuná za nepovolaneho sa vyhlasuje...“*. Preto medzi motívmi a cieľmi praktickej aplikácie svojej vedy kladie Hurban - rovnako ako my v tejto knihe - na prvé miesto nie hmotný blahobyť, priemyselný zisk, technickú prevahu a pod., ale „*vychovávanie človeka ku skutočnosti ľudsko-kresťanskej“* a „*stvorenie vyššieho života“*.³¹⁷

„*Cieľ jeden budú mať pred sebou naše Pohľady, videním duchov slovanských, kriesil život čistejší a kresťanskejší, vyšší v národe našom... Celá tá osveta fabriková, železnocestná, bazárová, salónová a burzová nie je v stave dodať sily a činnosti národom; ju my nezatrucujeme, ale len ako samú v nespojení s tou vedou vyššou, v odtrhnutí od náboženstva za mlkvu a bezobsažnú považujeme... náboženstvo je von vyhodeno z nej... nečúť ani slova o Duchu svätom, ktorý nemôže byť zjednaný za peniaze... nemohli sa dostať k ohňu ducha, pre telo nevideli duše... ani ducha človečenstva nevideli, bo ich rozum iba ľudí sčítaval a atomizoval, za to nevedeli ani skutočnosť Boha dokázať... nechajú ťa v tvojom nešťastí nevedomosti a neznámosti svetov tých, ktoré ku skutkom vyšším tak, ako k šťastiu tvojmu najväčšmi potrebné sú... Hanba na takúto osvetu a vzdelanosť! Kdeže sa z nich podela pravá veda? Tá veda, ktorá oslávi ducha a celý svet, ktorá privedie ducha jednotlivého k videniu pravdivej podstaty toho všetkého... tamto suchô rozumu rozoberania duchovných svetov zmalátnuje, sfilisterčuje myseľ a plápolavú fakľu ducha úmyslov zhasína...“*

„*Systémy doterajšie... pochodili obyčajne od ľudí rozumom a pamäťou, a nie srdcom a duchom spolu obdarených... Táto osveta a vzdelanosť je móda - a za to nemá trpezlivosti v hľadení v jedno kráľovstvo pravdy, má iba oko k hľadeniu zmyselnému... Slovanstvo má úlohu túto, aby vyviedlo ľudí z tejto povrchnosti, a za to ono dá svetu videnia dokonalô, duchovné“*.³¹⁷

Nakoniec Hurban správne vystihuje aj to, že skutočne pravdivá veda môže byť len taká, ktorá korení v celej bytosti človeka, teda aj v jeho cítení a konaní, a nielen v jeho hlave: „*Nešťastia minulosti boli systémy, deliace vedu od života... Princíp národa slovanského... je obrátený na svet skutkov... obracia sa z abstrakcie rozumu... na svetlo chápania celku, viero-vedomosti, vedomosti-skutku.*

Skutočnosť slovanská sa v budúcnosti teda podľa toho musí objaviť ako úmyslo-čin, slávo-skutok, sväto-život, obrana-boj, vybojo-pokoj...“³¹⁷

V nasledujúcom období bola potom štúrovska koncepcia vedy pochopeaná nie ako niečo, čo je zárodkom budúcnosti, ale tak, že „idealizmus zostal v gnozeológii a metodológii slovenskej národnej vedy v dôsledku hospodárskej a celkovej spoločensko-kultúrnej zaostalosti Slovákov“.³¹⁹

„J. M. Hurban bol jednou z popredných osobností štúrovskej generácie... nuž tým väčšmi zaráža skutočnosť, že vyslovil také metafyzické, pavedecké a priamo reakčné názory na vedu... išlo mu o intuíciu, o akési vteľovanie a vciťovanie sa do svetového ducha a ducha národa...“³¹⁸

Ctiboh Zoch sa vyjadril na margo Hurbanovej metódy, že „slovenská veda je ešte v oblakoch, preto Hurban nevie ani vysloviť, čo vlastne chce“.³¹⁸ Koncepcia slovenskej vedy bola označená za „subjektívnu, nepraktickú, nereálnu“ a vzťah štúrovcov k vede za „paradoxný“.

Aj v tom sa prejavuje oná schizofrénia, aká je dnes typická pre všetky oblasti života. V komentári k preambule ústavy Slovenskej republiky totiž stojí, že máme práve z týchto „metafyzických pavedcov“ - štúrovcov - vychádzať a nadväzovať na nich, pretože stáli pri zrode našej národnej svojbytnosti. Tradícia štúrovskej vedy bola na viac ako jedno storočie prerušená. My sme na ňu touto knihou teraz opäť nadviazali.

Vladimír Soloviov (1853-1900).

RUSKÁ SOFIOLÓGIA

Smer, ktorým sa uberá slovanské myslenie, vidno v ruskej náboženskej filozofii, zvlášť v sofiológii Vladimira Soloviova, Sergeja Bulgakova a Pavla Florenského. Aj keď tu nemožno zatiaľ hovoriť o ozajstnej duchovnej vede, ale len o filozofickej intuícii, nachádzame u nich podstatné črty budúcej slovanskej duchovnej vedy v zárodku.

Cítiť, že na rozdiel od západného pozitivizmu má táto filozofia ešte budúcnosť pred sebou, pretože je spojená so životom. U Soloviova vidno, ako je každá myšlienka preniknutá vôľou uviesť ju do života, ako jeho teoretické bádanie mieri bezprostredne vždy na praktické ciele a ako mu z tohto mravného zápasu uviesť ideál do života spätne tryská inšpirácia pre jeho filozofiu. Väčšina filozofie na západe už nie je spojená s touto vôľou, dostala ráz abstraktnej špekulácie, stala sa kabinetnou hrou intelektu, ktorá stratila kontakt so životom. Slovanskí myslitelia vždy dôrazne upozorňovali na nebezpečie abstraktných výskumov, v ktorých nie je život. Slovania hľadajú pravdu živú a konkrétnu. Pravda nie je mŕtva abstrakcia, pravda zapaľuje dušu, dáva život. Pravdivé je len to, čo má moc premeniť životy. Bytie nemožno pochopiť len poznaním ako čírym myslením, ale živým poznaním alebo „poznaním-životom“, dosahovaným vo chvíli, keď naše ja sa neuspokojuje len s odťažitým pozorovaním nejakého predmetu, ale týmto predmetom žije. Filozofiou Slovanov je konkrétny idealizmus.

Pravda je ďalej všejediná, jednotná, celistvá. Pravdy nemôžu byť dve alebo viaceré; jedna teologická a druhá vedecká, jedna filozofická a druhá náboženská, jedna pravda rozumu a druhá pravda srdca. Jednostranná pravda nie je pravda. Zmysel života nemožno odhaliť, keď sa vnútorný svet človeka a jeho vonkajšia situácia a osud skúmajú každý oddelene, pretože tento spočíva práve v odhalení vzťahu medzi nimi.

Soloviov sa usiloval o syntézu teológie, racionálnej filozofie a pozitívnej empirickej vedy. A sofiológia sa definuje ako „organická syntéza kozmológie,

Pavel Florenskij (1882-1937) a Sergej Bulgakov (1871-1944).

antropológie a teológie“. „Cieľom sofiológie je intuícia všejednoty“.³⁵⁸ Chce prekonať rozdelenie medzi rôznymi formami poznania. Na západe sa medzi filozofiou a teológiou prísne rozlišuje; ale v mysli slovanského východu sú filozofia a náboženstvo nerozlučné. Sofiológovia bezprostredne spájajú výsledky vied s teologickými úvahami. Slovanský východ nepredpokladá oddelenie jedného od druhého, ale pokresťančenie jedného druhým.

Po ďalšie, láska a krása sú u Slovanov gnozeologickým princípom. Je starou tradíciou východnej cirkvi, že srdce je orgán intuitívneho poznania, pokiaľ je očistené láskou a osvietené Duchom. Na tom je založená kardiognóza (poznanie srdca alebo poznanie srdcom) ruských starcov. Láska je bránou k poznaniu. Mimo lásky nemožno poznať, ako sú rôzne podstatné prvky života hlboko navzájom spojené, a tieto sa rozpadajú vo chvíli, keď chýba láska. „Opravdivé poznanie je v láske a je mysliteľné len v láske“, zhrňa Florenskij.³⁵⁸ Celistvá pravda sa zjavuje len celistvému človeku. Človek musí najprv spojiť všetky svoje schopnosti - rozumové, estetické aj svoj mravný zmysel, ak má dospieť k poznaniu skutočného sveta nadrozumných právd, ktoré sa vzťahujú k Bohu.

Zdokonalený zmysel pre krásno sa Slovanom premieňa na orgán poznania. Bola to *krása* liturgických obradov v chráme sv. Sofie v Carihrade, ktorá podľa Nestorovej kroniky presvedčila slovanských poslov o *pravdivosti* kresťanstva. Pravoslávny východ považuje maľby na ikonách za „pravdivé“, za „vyučujúce pravdu“, rovnako ako písmo v knihách. Krása je tajomstvo, ktoré niečo znamená, ako hovorí Tarkovskij: „*Krása je totiž symbolom niečoho iného. Čoho presne? Krása je symbolom pravdy*“.³⁵⁸

Aj Soloviov vychádza z vízie duchovnej krásy, všejednoty, múdrej stavby sveta, v ktorej sa všetko zrkadlí jedno v druhom a celá mnohosť v jednom, v tvári jednej nebeskej bytosti, Sofie. Nejaká skutočnosť sama osebe je nepekná, ale stáva sa krásnou, keď ňou začne „presvitať“ nejaká vyššia skutočnosť. Krása ako priehľadnosť, priezračnosť dospeje ku svojej dokonalosti, až budeme vidieť Boha vo všetkom. Z intuície tejto bytosti žiariacej krásou čerpá Soloviov všetku svoju inšpiráciu:

*V jedinom mihnutí oka som videl, ako Všetko je len Jedno,
a Jedno potom krása tváre jedinej ženy.*³⁵⁸

Platónove idey, ako správne hovorí Bulgakov, „*neexistujú ako logické abstrakcie, ako schémy vecí, ale sú to osobné podstaty, anjeli Slova*“.³⁵⁸ Anjeli ľudí, kostolov, národov, živlov, všetky anjelské hierarchie sú údy stvorenej Múdrosti. Sofia je obrazom tých ideí, ktoré sú základom kozmických procesov, ktoré sa označujú výrazom stoikov *logoi*. Sofia ako celok je entelechiou, dušou sveta, „Anjel strážny celého stvorenia“, ktorý vedie vesmír k jeho cieľu. Na novgorodskej ikone má podobu okrídlenej bytosti nesúcej nápis *Omnia conjugo* (spojujem všetko).

V očiach Slovanov je Sofia zosobnená; je osobou, ako to vidíme už vo sne svätého Cyrila, brata svätého Metoda. Je krásou stvorenia, „slávou sveta“, „ozdobou vesmíru“. „*Čistota srdca, panenstvo, úplná a nepoškvrnená čistota sú nevyhnutnými podmienkami, ak máme uvidieť Sofiu-Múdrost*“.³⁵⁸ Táto vnútorná panenskosť, cudnosť, je totiž to, čo alchymicky premieňa citové a obrazné sily duše, dovtedy chaotizujúce a subjektívne, na silu exaktnej imaginácie, duchovné oko, schopnosť vnútorne vidieť. Sofiologické poznanie je ikonické, je v Hurbanovom zmysle viac videním ako vedením, „*je viac poznáním pomocou obrazov, než pomocou pojmov*“, ako potvrdzuje Berďajev.³⁵⁸

Sofiológia vyžaduje duchovnú víziu, vyžaduje odpútať sa od hmoty a na hmotu viazaného mŕtveho racionalizmu. Pozitivistickou metódou možno dospieť vždy len k tomu, „čo je“, nikdy nie k tomu, „čo má byť“ a k pravému zmyslu bytia. Soloviov prirovnáva takých racionalistov k „hypnotizovanému kohútovi, ktorý nedokáže prekročiť čiaru urobenú kriedou a považuje ju za prekážku“.³⁵⁸

DEIZMUS. KONVERGENCIA MEDZI VIEROU A VEDOU

Deizmus vznikol v 17. a 18. storočí, keď sa pred očami vedcov začal črtiť obraz o svete, ktorý je bezmedzerovito ovládaný prírodnými zákonmi a v ktorom nie je priestor pre nejaké „Božie zásahy“, „zázraky“. „Hypotéza Boha“, ako to povedal Napoleonovi Laplace, sa stala nadbytočnou - ale celková mravná atmosféra doby ešte nedovoľovala vystúpiť s otvoreným ateizmom.

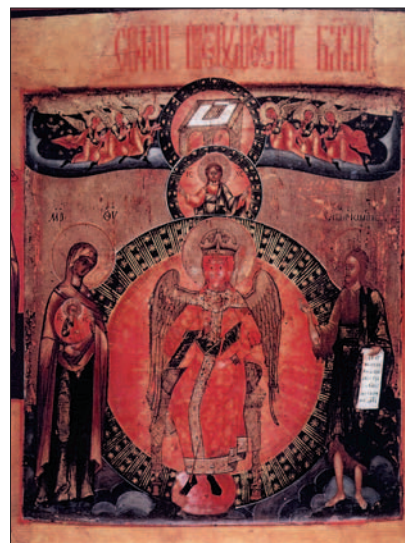
Deisti preto priznali Bohu už len miesto Prvotného hýbateľa. Transcendentný Boh ako Prvotná príčina svet stvoril, potom ho však ponechal napospas vlastnému osudu. Odvtedy je Bohom stvorený vesmír uzavretý systém, v ktorom sa všetko ďalej odohráva len na základe mechanickej príčiny a účinku. Boh je len Prvou príčinou nedoziernej reťaze minulých príčin. Boh je ako hodinár, ktorý navrhol dokonalý hodinový strojček, natiahol ho, pustil a ten odvtedy beží sám. Človek žije vo svete, ktorý sa podobá hodinovému strojčeku.

Deisti teda síce uznali, že Boh je, ale je tak, ako keby nebol, pretože s týmto stvorením už nesúvisí. Zo stôp, ktoré Boh zanechal v prírode, možno pravda poznať, aký je; nemožno s ním však viac komunikovať. Boh deistov bol v prírode, ale už nie v dejinách. Bol v divoch skúmaných prírodovedcami, ale už nie v ľudskom svedomí. Nemá zmysel sa napríklad modliť, pretože Boh nemôže odpovedať. Nemôže sa človeku zjaviť alebo zasiahnuť do diania, nemá zmysel sa na neho obracať, nemožno s ním počítať.

Deizmus je teda z hľadiska praktického konania pre človeka totožný s ateizmom. Preto sa aj ukázal ako historicky nestála zloženina, ktorá poslúžila len ako prechodné štádium k otvorenému ateizmu. Nemožno veriť, že nebu a zemi vládne „Láska, čo slnko pohýna i hviezdy“, ako to vyslovil Dante v poslednom verši Božskej komédie - a zároveň tvrdiť, že všetko sa odohráva len na základe celkom neúprosných, bezcitných zákonov mechaniky. V Newtonových alebo Keplerových rovniciach nie je žiadna voľná premenná pre Krista alebo slobodnú vôľu človeka.

V druhej polovici 19. storočia materialistická nálada vo svete vyvrcholila. Zavládlo presvedčenie, že náboženstvo je prežitok, ktorý je v krátkom čase odsúdený k zániku. Veda už všetko vysvetlila. Niektorí vedci úprimne ľutovali tých, čo prídu po nich, pretože už nezostanú žiadne prírodné zákony, ktoré by sa dali objaviť.

Náboženstvo však, napriek očakávaniam, nezaniklo. Naopak, v súvislosti s Michaelovou výzvou k syntéze vedy a náboženstva sa otázky, pred ktorými stáli deisti, stali znova aktuálne. Desiatky vedcov vo svete pracujú intenzívne na problematike vzťahov medzi náboženstvom a vedou; a tisícky na univerzitách v zahraničí aj na Slovensku sa nad tým zamýšľajú.³²⁷ Pretože však nedokážu náboženstvo a vedu nijako skutočne, organicky zlúčiť, prepadajú stále znova na pozície blízke deizmu.

Ikona sv. Sofie.

Edward Burne-Jones: Dni stvorenia - piaty deň.

Tipler a Barrow sformulovali tzv. *antropický princíp*.³²⁸ Upozornili na to, že život a človek môžu existovať len v takom vesmíre alebo v takej slnečnej sústave ako je naša; len na báze takého prvku ako je uhlík atď. Keby sa akokoľvek nepatrne zmenila niektorá z fyzikálnych alebo chemických konštánt ako rýchlosť svetla, gravitačná alebo Planckova konštanta, život ani človek by neboli možné. Vyzerá to teda tak, ako keby celý vesmír bol stvorený tak, že jeho zmyslom je prítomnosť inteligentnej bytosti v ňom.

Ako k tomu došlo, si však vedci zase nevedia predstaviť inak, než deisticky: Nieкто na začiatku nastavil fyzikálne konštanty úmyselne a tak presne, aby z toho nakoniec vyšiel inteligentný tvor - človek. Inak sa všetko ďalej odohrávalo „samo“, čisto materialisticky, na základe „samoorganizujúcich“ systémov (Prigogine), autokatalýzy, výberových mechanizmov a spätných väzieb. Molekuly aminokyselín sa z „prvotného koacervátu“ v oceánoch samy zhlukli do buniek a molekúl DNK a utvorili človeka, ako si to predstavoval už sovietsky akademik Oparin.

„Náboženstvo sa môže chápať, ba vlastne musí chápať iba v rámci samotnej fyziky. Iné cesty myslenia sú jednoducho nadbytočné“, hovorí Tipler. V súčasnej fyzike však pre morálny rozmer bytia nie je žiadne miesto.

Jedna cesta ako prekonať deistickú predstavu uzavretého stvorenia sa začala črtať pred vyše tridsiatimi rokmi. Meteorológ a matematik Lorenz riešil problém dlhodobej prognózy počasia. Prišlo sa na to, že dynamika klimatických systémov sa síce dá vtesnať do matematických rovníc, ale tieto rovnice sú nesmierne citlivé na neuveriteľne malé zmeny vstupných údajov. Napríklad „stačilo zmeniť teplotu o milióntinu stupňa a dlhodobá prognóza sa radikálne zmenila. Takúto zmenu teploty je však schopný vyvolať malý motýlik tým, že mávne krídelkom, preto sa nemusíme diviť okrídlenej vete, ktorá v tejto súvislosti vznikla - známy »efekt motýľích krídiel«: »Stačí, keď nad oceánom zamáva motýlik krídelkom, a zmení sa počasie v celej Európe«. Potom sa ukázalo, že nielen počasie, ale v podstate všetky reálne prírodné systémy pracujú podobne, t.j. že to, čo sa v nich vyprodukuje v rámci platných prírodných zákonov, je nesmierne citlivé na malé vplyvy (tzv. fluktuácie)“.³²⁷

Zrodila sa matematická teória chaosu. Táto predstavuje vlastne technickú možnosť, ako by nejaká vyššia sila alebo inteligencia mohla ovplyvňovať dianie v prírode bez toho, že by musela porušiť známe fyzikálne zákony. Keď povedzme nejaký kmeňový šaman alebo modliaci sa kresťan prosí o dážď, nemusí prosieť o stvorenie vodných kvapiek z ničoho, ale napríklad len o to, aby táto sila vnukla motýlikovi nad oceánom zamávnutie krídelkom, ktoré vnútri vznikajúcemu klimatickému frontu smer pohybu orientovaný na vysušený región.

Stále viac pokusov nasvedčuje tomu, že skutočne jestvujú takéto nadzmyslové sily alebo štruktúry, ktoré z vyššej roviny regulujú dianie v hmotnej prírode tak, že ovplyvňujú nesmierne jemné, ale rozhodujúce procesy. Popper a Eccles nepriamo dokázali, že mozgové deje sú riadené z nejakého nehmotného, nadzmyslového centra („duše“), ktoré vplýva na priepustnosť synapsí.³³⁹

Americký biológ Karl Pribram pokračoval v dlhoročnom úsilí svojho kolegu Karla Lashleyho identifikovať pamäťové stopy v mozgu. Opice a krysy najprv trénovali zapamätať si nejakú novú informáciu. Potom boli odstránené tie časti mozgu, o ktorých sa predpokladalo, že je v nich uložená pamäťová stopa. To spôsobilo síce stratu pamäti, ale len dočasnú. Stará pamäťová informácia sa po niekoľkých týždňoch do mozgu odkiaľsi znova „nakopírovala“ a pamäťový výkon opíc zostal nezmenšený. Zvieratám boli postup-

ne vyoperované všetky možné časti mozgu, ale pamäť sa nepodarilo odstrániť so žiadnou z nich. To viedlo k paradoxnému záveru, že pamäť sa nachádza všade, ale nikde konkrétne; je potencionálne prístupná každej jednej bunke mozgu, ale odstránením žiadnej časti mozgu sa pamäť nezmenší.³⁸¹ Pribramova teória „holografického mozgu“ dokazuje dávno pred ním sformulovaný poznatok duchovnej vedy, že pamäť vôbec nie je uložená v bunkách fyzického tela, ale v tele éterickom.³⁴⁹

Anglický botanik Rupert Sheldrake sa prepracoval k názoru, že pamäť je záhadným spôsobom inherentná všetkým štruktúram v prírode, ktoré sú schopné rasti (teda tým, ktoré majú éterické telo, vegetatívnu dušu) ale nie je viazaná na žiaden fyzický pamäťový nosič. Množstvo pokusov s rastlinným a zvieracím životom ho priviedlo k sformulovaniu teórie *morfickej rezonancie* alebo *formatívnej príčinnosti*.³²¹

Ak zvieratá dostatočne veľký počet krát zažijú nejakú skúsenosť alebo sa naučia nejakú celkom novú činnosť, prenáša sa táto skúsenosť, schopnosť alebo informácia aj na ostatných jednotlivcov toho istého druhu. Objavuje sa u nich ako inštinkt. A to aj vtedy, keď títo jednotlivci boli od ostatných izolovaní a nemali potomstvo, takže nemohli túto informáciu odovzdať ďalej geneticky. To isté možno pozorovať vo svete rastlín. Ani rast kryštálov nemožno vysvetliť z lokálnych chemických vlastností molekúl samotných. Sheldrake skrátka dospel k záveru, že naše doterajšie predstavy o prírode boli chybné. Je nevyhnutné predpokladať nejakú spoločnú informačnú štruktúru nezávislú od telesnosti. Každý rastlinný a živočíšny druh má svoje *morfofogenetické* (tvarotvorné) pole, ktoré sa podieľa tak na morfofogenéze telesných tvarov ako aj na inštinktívnej „múdrosť“ jednotlivca, a v ktorom sa iteratívne hromadí bohatstvo skúsenosti celého druhu. Jednotlivec z neho čerpá a súčasne do neho prispieva. Sheldrake teda nezávisle dospel k objavu, ktorý je v tajnej vede dávno známy ako *dévovia*, skupinové duše zvierat a rastlín.

Až do stredoveku sa verilo, že zvieratá sú vedené duchovnými bytosťami; že v takých spoločenstvách ako mravenisko alebo včelín žije jedna duchovná inteligencia. V rozprávkach sa nazývajú kráľmi alebo kráľovkami zvierat. Prírodovedec Eugen Marais urobil jednoduchý, ale pozoruhodný pokus. Rozdelil termitisko na dve polovice veľkou oceľovou doskou. Slepí termity stavali chodby, oblúky a veže z jednej aj druhej strany koordinovane, napriek tomu, že nemohli vedieť nič o tých na druhej strane a nemohli si odovzdávať žiadne chemické signály. Po vytiahnutí dosky časti stavby do seba dokonale zapadli. Marais dospel k záveru, že kráľovná je niečo ako „mozog“ kolónie a je nejakým nadzmyslovým, nefyzickým spôsobom spojená s celou kolóniou. Po jej zničení aj termity v oddelenej časti termitiska okamžite zanechali prácu. Je prekvapivé, že v Maraisových pokusoch nikto nepokračoval napríklad s použitím lepšie zvukovo izolujúcich materiálov. Materialistickí vedci *neveria* v skupinovú dušu mraveniska, a *preto* nerobia žiadne pokusy, ktoré by ju mohli dokázať.

Praktickými pokusmi sa prišlo na to, že vtáky sa na svojich diaľkových ťahoch očividne riadia informáciou z nejakého nadzmyslového centra.³³⁰ Tu má veda opäť na dosah ruky starý poznatok tajnej vedy, že vtáčie krdle sú vedené vzdušnými bytosťami, sylfami, ktoré tvoria niečo ako vtáčie „vyššie ja“. Sheldrakeove, Pribramove a Ecclesove pokusy nie sú nič iné ako odhalenie éterickej sféry Zeme.

Zakladateľ transpersonálnej psychológie, americký psychiater českého pôvodu Stanislav Grof, sa štyridsať rokov venoval pokusom s tzv. *holotropný-*

Edward Burne-Jones: Dni stvorenia - šiesty deň.

Evelyn de Morgan: Duchovia búrky.

mi stavmi vedomia. V týchto stavoch sa môžu človeku vynoriť z podvedomia nielen spomienky na detstvo, ale aj zážitky z prenatalneho stavu, obrázky zo života jeho predkov alebo dávno zomrelých ľudí iných národov a rás. Môže sa svojím vedomím stotožniť so vzdialenými miestami a osobami a prežívať synchronne, čo sa tam odohráva. Môže vniknúť do vedomia zvierat, rastlín, minerálov a prírodných živlov. V mnohých prípadoch ide o konkrétne a overiteľné informácie, ku ktorým dovtedy subjekt nemal prístup, alebo v danom čase vôbec neboli známe. Grofov záver je jednoznačný: „*Je treba sa oslobodiť od vopred učineneho záveru, že vedomie je niečo, čo sa vytvára vnútri ľudského mozgu... začíname uvažovať o vedomí ako o niečom, čo existuje mimo nás a nezávisle od nás, čo vo svojej podstate nie je viazané na hmotu*“.³²⁵ Zistenia Grofa, Nalimova, Junga a ďalších nie sú nič iné ako odhalenie astrálnej sféry Zeme.^{382, 324}

Príroda je otvorená pre zásahy nadmyslových síl a hromadia sa nepriame dôkazy, že k týmto zásahom aj systematicky dochádza. Problém je v tom, že veda sa z tohto bodu nevie pohnúť, nevie sa odlepiť od zeme. Nie je schopná toto nadmyslové nijako uchopiť; nemá na to metodológiu ani pojmy, ktorými by to mohla urobiť. Pre sily, ktoré rozhodujú o počasí, nemá iné pomenovanie ako „chaos“; všetko sa jej javí ako „chaos“; v evolúcii života nevidí nič viac, ako „chaos“; dejiny sú „chaos“; mocnosti, ktoré pôsobia do ľudských snov a v kolektívnom nevedomí, sú pre vedu „chaos“ - nedokáže v nich rozpoznať žiaden systém. Lenže takto, keď budeme všetky vyššie sily zhrňať pod pojem „chaos“, nebude nám to veľa platné.

V 20. storočí sa atmosféra v porovnaní s 19. storočím úplne zmenila. Namiesto očakávanej divergencie medzi vedou a náboženstvom sa hovorí o ich konvergencii. Idealizmus sa už nepokladá za menejcennú, ale za rovnocennú svetonázorovú hypotézu s materializmom. Hovorí sa o komplementárnosti medzi prírodnou vedou a teológiou, o ich vzájomnom dopĺňaní, o delbe práce medzi nimi. Jedna skúma „ako“ sa veci dejú a druhá „prečo“.

Lenže toto „ako“ a „prečo“ nemožno vôbec oddeľovať! Ak napríklad biológia trvá na tom, že evolúcia napredovala na základe *náhodných* genetických mutácií, je jasné, že sa neodohrávala cielene, pre nejaký inteligentný účel. Ak grécka filozofia vznikla len kvôli peniazom, tak potom ju neinšpiroval archanjel Michael atď. Súčasná veda a teológia sa nedopĺňajú, ale stoja tu len nesúrodo, nezlučiteľne vedľa seba. Ku skutočnej syntéze, zdá sa, nikto nehodlá prikrčiť.

Ako jeden z mála konkrétnych príkladov konvergencie sa uvádza objav veľkého tresku, teda objav, že tento hmotný vesmír mal počiatok; lebo predtým veda predpokladala, že hmota je večná. Hypotézou o vzniku vesmíru kvantovou fluktuáciou vákua sa fyzika priblížila k scholastickému „stvoreniu z ničoho“ („*creatio ex nihilo*“).

Aby bola ozajstná syntéza možná, je potrebné si uvedomiť, že príroda sa skladá nielen z fyzickými zmyslami vnímateľnej, ale aj svojej nadmyslovej časti. Že okrem fyzickej roviny tu existujú ďalšie: éterická, astrálna, mentálna; teda rovina životných síl, duševných síl, duchovných síl a ďalšie a ďalšie vyššie. Každá z týchto rovín má svoje zákony. Existuje tu teda *hierarchia zákonov*, v ktorej zákony fyzického sveta tvoria len najnižšiu vrstvu. Zákony vyššieho rádu môžu pôsobiť v nižšej rovine *prostredníctvom* jej zákonov bez toho, aby ich porušili. Životné sily formujú na éterickej rovine tvar kvetiny bez toho, aby porušili čo i len jeden zákon chémie alebo fyziky. Ale z čisto chemických a fyzikálnych síl by kvetina nikdy nevznikla.

To, že tu jestvuje celkom konkrétna hierarchia rovín, v ktorých *tiež* platia zákony, poznateľné ľudskému duchu, je práve *to podstatné!* Veľká väčšina „vedcov-kresťanov“ si totiž nevie predstaviť nič viac ako len tento hmotný svet a potom hneď už len Boha-Stvoriteľa. Lenže medzi Stvoriteľom a človekom je obrovská hierarchia svetov a bytostí. Čo nazývame „zákonmi“, na všetkých rovinách, sú myšlienky hierarchických bytostí. Celé toto neviditeľné stvorenie je však zo superabstraktných úvah týchto vedcov-kresťanov vynechané.

Ak budeme všetky vyššie svety zhrnúť rovno len pod najvšeobecnejšie pojmy ako „Boh“, „chaos“ alebo „transcendentno“, sme na tom prakticky rovnako ako osvietenští deisti. Pripustíme síce, že niekde nejaké „transcendentno“ existuje, ale všetko, čo máme reálne pred sebou, je tento zmyslový, hmotný svet s jeho zákonmi. Tentokrát síce pripustíme aj to, že stvorenie je otvorené pre „Božie zásahy“, ale ako, kedy, prečo a či Boh zasahuje, je pre nás nepreniknuteľnou záhadou.

Keď duchovnému svetu síce ponecháme existenciu, ale prehlásime ho za nepoznateľný, je to z hľadiska nášho praktického konania to isté, ako keby nebol. Jediné, čím sa možno reálne riadiť, je totiž to, čo je známe. Z pojmov ako „chaos“, „Boh“, „Absolútne“ nemožno vyvodiť žiadne konkrétne dôsledky pre život. Síce existujúci, ale nekonkrétny, hmlistý duchovný svet je pre život taký dobrý ako žiadny. Nemôžete sa ním riadiť - nevíete totiž čím.

Do medzier v našom súčasnom poznaní sveta nie je potrebné vkladať nevyspytateľný Boží akt, pretože do nich vstupujú *zákony* vyššieho rádu. Keby Boh zasahoval vždy len nevyspytateľne, hneď tu a hneď zasa tam, nejakým chaotickým spôsobom vždy osobne, výnimočným aktom, zostalo by to všetko pre nás navždy nepriehľadné, nepoznateľné, mätúce. Boh sa v skutočnosti neznižuje k tomu, aby vo svojom stvorení neustále „zaskakoval“ a musel v ňom niečo opravovať; stvoril ho dobre, a nechá v ňom za seba pôsobiť sekundárne príčiny, sekundárne duchovné inteligencie. Tieto sú pre človeka, na rozdiel od Boha v jeho podstate, našťastie poznateľné. Anjeli predstavujú konkrétne poznanie o činnosti Boha vo stvorení.

No tu sa u týchto vedcov-kresťanov stretávame s čímisi nanajvyš podivuhodným. Každá zmienka o vyšších svetoch a anjeloch ich rozčuľuje. Nechcú vedieť nič konkrétne o hierarchii duchovných bytostí a o tom, ako tieto vo stvorení pôsobia. Chcú veriť len v tento hmotný svet a potom hneď už len v Boha-Stvoriteľa samého. Ten potom takto musí zostať pre nás navždy celý v abstraktnej polohe, nevyspytateľný, tajomný, o ktorom sa nedá dohromady nič povedať. Oni veria v duchovno, ale zásadne v žiadne konkrétne. Nechcú duchovný svet *poznať*, ale chcú v neho len navždy zbožne *veriť*. Chcú, aby sa veda a náboženstvo „doplňali“ tak, že budú od seba striktné oddelené; t.j. aby otázky, ktoré sa týkajú vyšších svetov, „*neboli nikdy rozriešené na pôde vedy a vždy zostali v polohe viery*“.³²⁷

Že tak nikdy žiadne duchovné hodnoty nebudú môcť poriadne vplynúť do života, keď ich ani nebudeme poznať, im nevadí. Budú sa ďalej pokrytecky modliť „buď vôľa Tvoja...“, ale nikdy sa do tohto Božieho plánu nezapoja, pretože nebudú ani vedieť, čo vlastne tento Plán, táto Vyššia vôľa obsahuje, a ani ich to nezaujíma. Je to presný opak duchovnej vedy, ktorá sa usiluje preniknúť s jasným poznaním do vyšších svetov a odtiaľ nechať vplynúť celkom konkrétne sily a hodnoty do nášho každodenného konania.

Evelyn de Morgan: Prístav po búrke, 1905.

JE TO SMUTNÁ EPOCHA, KEĎ JE LAHŠIE ROZBIŤ ATÓM AKO PREDISUDOK.

ALBERT EINSTEIN

Edward Burne Jones: Anjeli spievajúci chválospevy, 1878.

TÍ, KTORÍ NEJDÚ VPRED, NECH USTÚPIA Z CESTY.

JOHANN WOLFGANG GOETHE

Vedec-kresťan je pravým opakom kresťanského vedca. Vydáva sa za vedca a za kresťana, ale v skutočnosti nie je ani poriadny vedec, ani kresťan. Lebo na jednej strane nevedecky, tendenčne zapiera skutočnosti, ktoré svedčia o existencii duchovného sveta plného konkrétnych bytostí a síl - a na druhej strane vymazáva náboženský obsah, ktorý je neodmysliteľnou súčasťou viactisícročnej tradície nielen kresťanstva, ale aj ostatných náboženstiev sveta.

Títo vedci-kresťania chcú nechať platiť v tomto svete len to, čo hovorí materialistická veda - a v onom svete len to, čo učí cirkev. Lenže od cirkvi sa o duchovnej podstate sveta človek dozvie len množstvo všeobecných fráz. Poznanie cirkvi o anjeloch je bezmála nulové. Cirkev sa nedokáže vysloviť ani k tomu, koľko a akých anjelských chórov jestvuje.³³² Napriek tomu si cirkev na duchovné poznanie vyhradzuje monopol! Každé duchovné poznanie mimo cirkvi sa zakazuje a zatracuje! Na týchto ľuďoch platia Kristove slová: „Beda vám, zákonníci a farizeovia, pokrytci, pretože zaviete nebeské kráľovstvo pred ľuďmi, lebo vy do neho nevchádzate, ani tým, ktorí by chceli vojsť, vojsť nedáte“ (Mat 23:13).

Tragickú skutočnosť, že cirkev dnes doslova nemá ani potuchy, čo to tí anjeli vlastne sú, pochopíme, len čo otvoríme Novú katolícku encyklopédiu. Cirkev už nedokáže pochopiť, že anjeli pôsobia v zákonoch stvorenia, teda *cez* ne, alebo *nimi*, že tieto zákony sú *myšlienkami anjelov* - ale predstavuje si, že práve tam už pre anjelov nie je miesto: „Starý názor, že udalosti vo svete sú spôsobované duchovnými bytosťami, bol nahradený mechanickým vysvetlením na základe vhl'adu do súhry príčiny a účinku. Preto kresťan nemôže viac postulovať anjelské aktivity tam, kde vie, že pôsobia neosobné sily“.³³² Cirkev teda sama stavia anjelov niekde mimo realitu, mimo prirodzený poriadok vecí; a implantuje svojim veriacim zárodok materializmu. Tam, niekde mimo stvorenia, možno anjelom nezostane nič iné na práci ako celý deň sedieť na laviciach a spievať „hallelujah“, pretože stvorenie sa celé zaobíde aj bez nich, udržiavané „neosobnými silami“!

K ničomu neprejavujú títo ľudia väčšiu nenávisť, ako keď niekto prináša konkrétne, presné a jasné poznatky o duchovnom svete, lebo v ich svetle sa hneď stáva zreteľným, že ani ich veda nie je vedecká, ani kresťanstvo kresťanské. Oni **chcú vlastne zakonzervovať spojené dve zlá: čistý materializmus v kombinácii s pseudonáboženstvom**. Sú v podstate toho názoru, že materialistická veda sa hodí ku kresťanskému svetonázoru vynikajúco! Netreba ani preduchovníť, pretepliť vedu - ani rozjasňovať náboženstvo poznaním.

V takom svetonázore sa potom žije tak, že sa v abstraktnej polohe verí v Boha - a vo všetkých konkrétnych polohách, v praxi koná tak isto ako materialista. Človek žije ako čistý materialista, s tým nevýznamným dodatkom, že ešte verí v Boha, ktorý je ale celkom fiktívny. Veríme v Boha - ale celá naša štátotvorba, sociológia, psychológia, medicína, poľnohospodárstvo, výchova, školstvo atď. sú založené na *materialistických* hypotézach. Iné konkrétne hypotézy totiž žiadne nepoznáme! Nemáme žiadnu duchovnú sociológiu, duchovnú medicínu, duchovnú prírodovedu, duchovný dejepis... Vedy sú rozhodujúcou spoločenskou produktívnou silou - a my nemáme žiadne duchovné vedy. Môžeme si hmlistú vieru nechať pre seba nanajvýš ako súkromný sentiment.

Len a len nie žiadne konkrétne poznanie o vyšších svetoch - to je to, čo mocnosti zla chcú! V tejto dvojkombinácii cirkevnej dogmy s materialistickou vedou - dvoch mŕtvych vecí - dosiahnu to, čo u druhej polovice ľud-

stva dosiahnu kombináciou materialistickej prírodovedy s hmlistým orientálnym mysticizmom. New Age je tiež len neorganickým spojením západného vedeckého materializmu s neurčitými extatickými zážitkami, z ktorých nikdy nevyplynie žiadne konkrétne poučenie, len neopísateľný zážitok „vesmírnej všejednoty“.³³⁴ Aj tu sa túžba človeka po duchu ukolíše pocitom, že má náboženstvo, ale toto je také hmlisté, že keď má navrhnúť nejaký iný spôsob života, aby bol aj reálny, nevie si spomenúť na žiadne iné ako materialistické myšlienkové schémy.

Fundamentalistický materialistický scientizmus a dogmatické cirkev-níctvo (alebo extatické kultu) si podávajú ruku v jednej veci: žiadne konkrétne poznanie o Duchu! Obaja čerti, Lucifer aj Ahriman, Skylla a Charýbda, sa tu spojili proti Michaelovi-Kristovi. Podarilo sa im zabrzdiť pokrok z oboch strán. Dará sa im držať morálku a život pekne oddelene.

KOMENSKÉHO PANSOFICKÁ AKADÉMIA

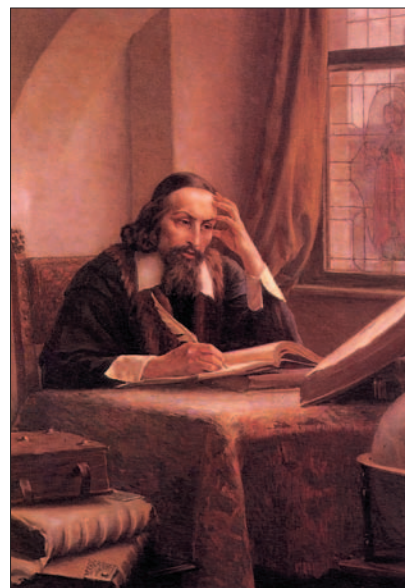
Súčasná veda nie je kresťanská - ale pohanská, arabská. Tak ako je arabská arabeska mŕtva v porovnaní s keltským rastlinným ornamentom, tak je súčasná veda mŕtva a čaká na vzkriesenie.

Stačí si prečítať úvahy maghribského filozofa Ibn Tufajla o tom, ako človek vznikol z kvasiaceho bahna, alebo pokusy sicílskeho kráľa Friedricha II., obdivovateľa arabskej učnosti, ktorý nechal uhynúť niekoľko osôb v hermeticky uzavretom sklenenom zvone, aby sa presvedčil, či pri smrti neunikne duša - a pochopíme, odkiaľ tento sobáš materialistického senzualizmu s abstraktným intelektualizmom pochádza.³³³ Dávno predtým, ako na vrchole gabrielského času v 17. storočí ovládol európske myslenie, existoval vo svojej primitívnej, priehľadnej, drastickej podobe už v ranom stredoveku u Arabov.

Keď Einstein zistil, že stacionárny model vesmíru nie je možný a všetko svedčí o tom, že jestvuje časový bod, pred ktorým tento vesmír neexistoval, zaviedol do svojich rovníc mylne ešte jeden, tzv. kozmologický člen, aby k tomu nedošlo. Podvedome teda vychádzal z Averroovej tézy o nevstovnosti, večnosti hmotného vesmíru, ktorá sa v kresťanskej Európe udomácnila v časoch Newtonových. Tomu prispôbil empirické údaje - a nie naopak!

Myšlienkové pozadie súčasných vied, nevyslovené predpoklady, ktoré samy neboli nikdy empiricky-rationálne ničím podložené, ale sa z nich vychádza, pochádzajú z arabského materializmu. Arabský *kizmet*, nezmeniteľný osud, sa premenil na mechanický determinizmus prírodných vied. Tak ako v mnohých arabských názoroch nebolo žiadne miesto pre slobodnú vôľu človeka, nie je pre ňu miesto ani v týchto prírodných vedách. Stali sa nezlučiteľné s akoukoľvek spoločenskou vedou, ktorá má obsahovať kresťanský prvok.

Kresťanská alternatíva k arabskej vede sa objavila v 16. storočí v rozikrucianskom prúde. Bola však v zárodku zadusená Tridsaťročnou vojnou. Ján Ámos Komenský (1592-1670), ktorý si písal s Johannom Valentinom Andreae, autorom slávneho spisu „*Chymická svadba Christiana Rosenkreutza*“,³³⁵ na tento rozikruciansky impulz nadviazal. Vo svojej „*Všeobecnej rozprave o náprave vecí ľudských*“ navrhol úplne iný systém vied, ktorý nevyklučoval z vedeckých úvah celé neviditeľné stvorenie a nemal len horizontálny, ale aj svoj vertikálny kauzálny rozmer.³²⁰ Svoju *pansofiu* rozdelil hierarchicky na svety:

Ján Ámos Komenský (1592-1670).

Rudolf Steiner (1861 - 1925).

svet možný;
svet pravzorový;
svet anjelský;
svet materiálny.

Za svojho pobytu v Londýne v roku 1641 Komenský navrhol vytvoriť pansofickú akadémiu. Mala inštitucionálne zabezpečiť ideu pansofizmu (všemúdrosti), t.j. zjednotenia všetkého ľudského poznania - duchovného aj hmotného - na jedinom základe. Komenskému sa však nepodarilo túto ideu presadiť. Pod vplyvom empirizmu Francisa Bacona vznikol v Anglicku o štyri roky neskôr zárodok inštitúcie, ktorá nemala byť (na rozdiel od Komenského zámerov) zaťažená teológiou ani metafyzikou.

Zo spoločnosti, ktorá sa schádzala od roku 1645 v Londýne, vznikla v roku 1662 „Kráľovská spoločnosť na zdokonalenie prírodovedných znalostí“, ktorá si vytýčila za cieľ pokračovať v experimentoch v arabskom duchu. Tento prúd sa potom presadil na všetkých novovekých univerzitách. Najväčšia slovenská univerzita nesie Komenského meno, ale mala by sa radšej volať Baconova, pretože kresťanskú dušu z Komenského diela vyvrhli a pracujú celkom v duchu Baconovho senzualizmu a empirizmu.

ANTROPOZOFIA

Málo sa vie, že Johann Wolfgang Goethe nebol len básnik, ale aj prírodovedec.³³⁷ V jeho mineralógii, botanike, v jeho idej prarastliny a rastlinných typov, ktoré sa určitým zákonitým spôsobom uplatňujú v tvaroch a životnom cykle rastlín - všade nájdeme zárodok vedy, ktorá nie je zbavená duše. Vo svojej náuke o farbách ukázal, ako sú jednotlivé farby objektívne späté u ľudí s určitými duševnými zážitkami; ako to, čo pôsobí vnútorné, duševne, sa prejavuje navonok, objektívne v bytosti farieb.

Na Goetheho nadviazali ešte niekoľkí nemeckí vedci, v Čechách Jan Evangelista Purkyně, u nás chcel naňho nadviazať Hurban. Aj tento impulz, ktorý vyšiel zo strednej Európy, bol však marginalizovaný, zatlačený na okraj empirizmom a mŕtvym racionalizmom, ktorý vychádzal zo západnej Európy, z Anglicka a Francúzska.

Na začiatku 20. storočia goetheanizmus znova ožil v antropozofii Rudolfa Steinera a v snahách celého radu vedcov. Frits Julius a Ernst-Michael Kranich v duchovnej botanike a zoológii, Eugen Kolisko a Wilhelm Pelikan v duchovnej chémii a geológii, Friedrich Husemann a Otto Wolff v duchovnej medicíne a biochémií, Hermann Poppelbaum v duchovnej antropológii a genetike a mnohí ďalší a ďalší položili už prvé kamene novej katedrály poznania. Po celom svete začínajú spolupracovať jednotlivci, ktorí toto v sebe objavili ako svoje životné poslanie, vzkriesiť vedu z mŕtvych v inom duchu. V duchu úcty k Nebeskej Múdrosti a k onomu Duchu Lásky - a nie v onom duchu, ktorý tomuto Duchu Lásky a Slobody, Pravdy a Života večne odporuje.

KLÚČ K VZOSTUPU

Na to, aby nejaká idea pôsobila vo svete ako skutočná tvorivá moc, aby sa na nej dalo vybudovať niečo trvalé, pravé, a nielen nejaká dočasná ilúzia

umelo udržiavaná pri živote, na to nestačí, aby to bola len *ľubovoľná* idea, aby to bola len idea človeka. Musí to byť idea, ktorá sama osebe ako tvorivá sila žije vo svete nezávisle od nás. Nestačí, ak je len v našej hlave. Ale musí vychádzať v ústrety tomu, čo žije ako nerefektované vôľové impulzy a sny v kolektívnom nevedomí ľudí. Musí to byť zároveň myšlienka anjelov.

Len tie ľudské myšlienky v toku času neodumrú, ale prinesú plody, ktoré korenia vo svetovom myslení, v myslení hierarchických bytostí. To je jeden z najdôležitejších praktických podnetov pre život, ktoré z tejto knihy vyplývajú.

Anjel, ako strážny duch človeka, pôsobí v najvrchnejšej vrstve nášho podvedomia, v snovom vedomí. Vplýva na naše pocity, predstavivosť, obrazotvornosť. V dôsledku toho má človek v duši dva druhy predstáv: čisté, ideálne pocity a predstavy, ktoré mu sprostredkuje anjel, a ktoré prežíva vo svojom vnútri ako svoje svedomie, svoj zmysel pre krásno, pravdu a dobro. Človek však tvorí myšlienky a obrazy aj sám. A tie sa v rôznej miere zhodujú alebo nezahodujú s tým, čo vo svojom vnútri vníma ako krásne a pravdivé.

A tu teraz záleží na tom, že **ak človek vytvára predstavy a myšlienky v súlade s myšlienkami svojho anjela, tieto myšlienky sa navzájom podporujú, posilňujú.** Tvorí sa v ňom a narastá určitá vnútorná sila, ktorá vyžaruje aj navonok, ako sila osobnosti, ako morálna autorita, takže slovo alebo prítomnosť takého človeka má moc ovplyvniť dianie.

Keď však vytvára myšlienky a predstavy v protiklade k tomu, čo sám vníma ako pravdivé a krásne, v protiklade so svojím svedomím, tieto myšlienky sa navzájom rušia, oslabujú. Taký človek je vnútorne zviklaný, slabý, neistý, je v rozpore sám so sebou.

Pravda, tento človek môže riešiť svoju vnútornú neistotu a konflikt tým, že - namiesto toho, aby sa mu stal podnetom k zmene života a postojov - sa voči nemu vnútorne otupí, prehluší svoje svedomie, zbaví sa výčitiek, a pokračuje ešte intenzívnejšie v presadzovaní svojich deformovaných predstáv, zámerov, vášní. Odreže sa od svojho anjela a za tú cenu nadobudne opäť určitú akcieschopnosť a rozhodnosť. Stane sa dovnútra o niečo hrubší a navonok bezohľadnejší. Tým však smeruje k tomu, že postupne nebude mať žiadnych skutočných priateľov, ale len kumpánov, s ktorými má (v danej chvíli) spoločné záujmy. Dostáva sa do akejsi odrezanosti, kukly, izolácie z morálneho poriadku univerza. Tu môže so svojimi spoločníkmi ďalej uskutočňovať svoje plány a ovplyvňovať udalosti - z pozemských síl, ktoré majú nadobudnuté (napríklad peniazmi, alebo kvantitou, fyzickou silou, ak sa spojí veľký počet takých ľudí) - ale je len otázkou času, kedy sa tieto ohraničené pozemské sily vyčerpajú, a kedy tieto duše - súc vnútorne otupené a neschopné prijímať nové, čerstvé sily a impulzy z duchovného sveta a neschopné duševného sebazdokonalenia a vývoja - zaostanú beznádejne na nejakej vedľajšej koľaji vývoja, a svet sa poberie okolo nich bez povšimnutia ďalej svojou cestou.

Na tomto stroskotal napríklad socializmus: podarilo sa mu síce so svojou organizáciou celkom účinne primäť ľudí k „*dvojakému mysleniu*“, k tomu, aby sami dobrovoľne potláčali impulzy svojho svedomia a poslúchali, ale takíto ľudia sa stali vnútorne netvoriví, nevynaliezaví, neiniciatívni, pasívni.²⁵ Spoločnosť, ktorá odrezáva ľudí od ich vyššej duchovnej podstaty, aby boli ľahšie manipulovateľní, zahubí ich tvorivosť a ustrnie, stratí schopnosť ďalej sa vyvíjať. Každá osobná snaha prílepiť si bezprostredne navonok za cenu potlačenia svojho svedomia sa preto podobá križovatke,

Gustave Doré: Jákob zápasí s anjelom.

Gustave Doré: *Jakobov sen.*

na ktorej si volíme vstup do slepej ulice; je zapltená zaostávaním vlastného vnútorného vývoja, ktoré z dlhodobého hľadiska povedie aj k strate vonkajších výhod. **Čo sa odreže od duchovno-morálneho prázakladu univerza, nemá budúcnosť.**

Čo platí pre jednotlivca, platí v širšom meradle aj pre celé národy. Archanjel, ako duch národa, pôsobí v ešte hlbšej vrstve nášho podvedomia, vo vedomí hlbokého spánku. Je spätý s hlbokými mentálnymi štruktúrami, ktoré sú spoločné takým veľkým skupinám ľudí ako sú národy. A kniežatstvá, ako duchovia času s tým, čo podmieňuje celú dobu.

Tak ako pre osudy jednotlivca - či budú priamočiare alebo kľukaté - je rozhodujúci predovšetkým vzťah k jeho anjelovi, tak aj **pre osud národa je rozhodujúce predovšetkým to, akým spôsobom je spojený s duchovným svetom.** Kultúra, ktorá stratila živý kontakt so svetom Ducha, je mŕtva. Môže prežívať ďalej aj po celé stáročia ako múmia. Ale pod najbližším silnejším nárazom vetra, vo víchrici dejín, sa zlomí ako suchý strom. Žije už len z repetitívneho, mechanického pokračovania kultúrnych vzorcov, ktoré vznikli tvorivým činom v aktuálnej situácii niekedy v dávnej minulosti. Nie je však už schopná regenerácie, adaptácie, rastu. Egypt takto prežíval ako jedna veľká múmia po odchode svojho inšpirujúceho ducha celých tisíc rokov.

Bohovia nezmizli, len zostúpili z neba na zem! Sú stále nosnou silou všetkých spoločenských štruktúr, rovnako ako za najstarších čias. Vzhľadom na to, že ľudstvo sa inkarovalo, nejavia sa nám už tak, ako keby k nám pristupovali zhora a zvonku, ale ako keby vystupovali z nášho vlastného vnútra. Kým Aischylovho Oresta Erínye prenasledovali a driapali svojimi pazúrami *zvonka* - Euripidovho Oresta už hrýzli *zvnútra* ako výčitky svedomia.

V čase okolo Kristovho príchodu vidíme odohrávať sa jeden nanajvyš významný prevrat. Pohanskí bohovia sa vteľujú do kresťanských svätcov. Na antickej chrámovej výzdobe pozorujeme, ako bradatý Zeus plynulo prechádza v svätého Petra; zo Svantovíta sa stáva svätý Vít; keltská bohyňa jasnej inšpirácie Brighid sa mení na svätú Brigitu; rímska Demeter na svätého Demetria, patróna poľnohospodárstva; Thor-Donar na svätého Donáta, ktorý poskytuje ochranu pred hromom a bleskom; Apollón-Michael sa ďalej uctieva ako svätý Juraj drakobijca a často aj sviatky pôvodných božstiev zostali sviatkami týchto svätcov. Panteón, chrám všetkých bohov, sa zmenil na chrám všetkých svätých mučeníkov.

Atribúty bohov zostúpili na pozemských ľudí - svätcov. A klesali ďalej, stále nižšie v pokračujúcom procese sekularizácie. **Na prahu novoveku sa bohovia premenili na ideologické prúdy, v ktorých žijú ďalej.** „Naši strašliví bohovia iba zmenili meno, rýmujú sa teraz na -izmus“, ako vraví Jung.¹⁴⁵ Karol Nandrásky, profesor na Evanjelickej bohosloveckej fakulte v Bratislave, je na Slovensku jeden z mála, ktorí pochopili, že angelológia je dnes vlastne »ideobiometeorológia«, čiže náuka o »myšlienkovom ovzduší«. ¹⁴⁶

Keď sa napríklad koncom 19. storočia všade vynoril prúd demokratického parlamentarizmu, odkiaľ sa vzal? V »Dejinách Európy« sa dočítame, že „v Nizozemsku a vo Veľkej Británii sa presadilo parlamentné zriadenie“ a preto „nie div, že významní politickí myslitelia tých čias pochádzali z Nizozemska a Veľkej Británie“.² Ako keby ľudské vedomie a ideové smery boli len pasívnym a dodatočným odrazom udalostí, ktoré sa už odohrali. Táto idea parlamentarizmu sa vznášala pred duchovným zrakom už v najstaršom michaelskom období Gilgamešovi. Druhá vec je, ako veľa z nej bolo ľudstvo na vtedajšom stup-

ni vývoja schopné poňať do svojho bdelého vedomia. Zostala vyhradená zasvätencom a úzkemu kruhu aristokratov, ale v žiadnom prípade pre ňu nebol zrelý pospolitý ľud. V každom ďalšom michaelskom období však ľudstvo vrastalo svojím pochopením do tejto idey hlbšie a hlbšie. Je kozmickým poslaním archanjela Slnka priviesť ľudstvo ku slobode.

Príchod Samaela v 20. storočí prepukol v nešťastnej podobe fašizmu a nacizmu (a vôbec v ideológiách totálneho vodcovstva), ktoré vtiahli ľudstvo do víru svetovej vojny. Jung správne diagnostikoval tento jav ako vzkriesenie z mŕtvych starogermánskeho boha zúrivosti a vojny Wotana.⁴⁵⁵

Ateizmus je sebaklam, pretože bohovia majú rovnakú moc ako mali vždy. Ide totiž o jedny a tie isté psycho-kozmičné sily, ktoré nemôžu nijako zmiznúť, rovnako ako nemôže zmiznúť žiadna iná energia v prírode, ale len zmeniť formu, metamorfovať sa do viac alebo menej ušľachtilých alebo padlých podôb na rôznych úrovniach.

Pozrite sa na také banky. Sú to najvyššie budovy v našich mestách. Na horizonte stredovekých európskych miest najvyššie čnela kostolná veža. Keď človek vidí, aké si berú tieto banky emblémy a logotypy, korunky a levov, samé niekdajšie duchovné symboly, keď vstupuje po tých majestátnych schodištiach obložených mramorom a zlatom - áno, vstupuje do chrámu, v ktorom sídlia »bohovia«. Bohovia pre nás obyčajných smrteľníkov nedostupní, ktorí rozhodujú a našom bytí alebo nebytí, ktorých si treba niečím nakloniť, a oni sa môžu nad nami zmilovať a udeliť nám pôžičku alebo dotáciu, čím nám láskavo dovoľia existovať ďalej, ale môžu byť aj zle naladení a bez akéhokoľvek vysvetlenia nás zničiť.

Niekdajšie chrámy slnečných božstiev sa v novoveku zmenili na banky. Zlato, posvätný kov boha Slnka, s ktorým smeli manipulovať iba zasvätení alebo králi, pretože bolo symbolom istých duchovných hodnôt, charakterových vlastností a cností, a až z toho vyplývajúcej moci, sa neskôr stalo peniazmi v podobe zlatých mincí, ktoré sa potom nahradili papierovými peniazmi krytými zlatom, neskôr už ani to nie, a nakoniec na ničím nekryté fiktívne elektronické peniaze kolujúce v počítačových sieťach.

Tak ako kedysi stáli v centre celého spoločenského života chrámy Slnka, tak sa dnes svet točí okolo peňažníctva a bánk. Tak ako kedysi prúdilo sociálnym organizmom ako spoločný menovateľ vedomie určitých duchovných hodnôt, tak kolujú teraz spoločnosťou ako skorumpovaná krv peniaze, oddelené od cností, z ktorých kedysi vzišli. Žiadna legislatívna úprava nevyrieši a nemôže vyriešiť neudhy v oblasti finančníctva, kým sa nebude môcť oprieť o rozvoj tých cností v ľudskom vedomí, aké sa kedysi pripisovali slnečným hrdinom.

Pozrite sa na erotický priemysel. Zmohutnel odvtedy, čo zavreli Venušine chrámy. Egyptská Izis s dieťaťom Horom na kolenách a kosáčikom Mesiaca na hlave vkĺzla najprv do pozemskej panny Márie s Ježiškom, stojacej na mesačnom kosáku. Odkedy ubudlo aj chrámov Našej panej, pribudlo nevestincov. **Súčet počtu Venušiných chrámov a nevestincov je konštantný.** Zákony proti prostitúcii a investície do polície nemenia nič na tom, že Venuša je reálna psychická sila, ktorá sa musí niekam podieť; a to buď do domov umenia alebo verejných domov. Ak nie do bohoslužieb a umeleckej tvorby, tak potom do nízkej sexuality.

Obchod s drogami má už väčší obrat ako automobilový priemysel. Ale všetky protidrogové kampane sú vyhodnenými peniazmi, kým sa nerozpozna, že tu ide o túžbu po hlbokom náboženskom zážitku, po extáze, namiesto ktorého sa berú drogy. Droga je cesta k tomu, čo mi mohla a mala

John Duncan: Sv. Brigita nesená anjeli, 1913.

VNÚTRI ĎALEJ, AKO OD PRADÁVNA, VLÁDNU
ARCHAICKÍ BOHovia.

CARL GUSTAV JUNG

W. Collingwood: Ásovia, 1890.

dať meditácia, ale falošná, cez chemické látky, ktoré robia človeka závislým a podlamujú jeho zdravie. Za narkomániu sú rovnako zodpovední tzv. slušní ľudia, ktorí majú veľmi racionálne usporiadaný život, a ktorí sa postarali, aby určité druhy skúsenosti nemali žiadne inštitucionalizované miesto v spoločnosti, pretože sú podľa nich príliš iracionálne a mystické. Reakcia musela zákonite zasiahnuť najtvrdšie práve dospievajúcu generáciu, ktorá stojí pod Venušinou ochranou, a katapultovať časť tejto generačnej vrstvy do asociálnej polohy na periférii spoločnosti v takých hnutiach ako hippies a podobne.

Kedy si konečne uvedomíme, že za týmito sociálnymi a generačnými pohybmi, za rôznymi ideologickými hnutiami stojí v konečnom dôsledku niečo viac ako len ľudské nápady a rozmary - že za tým stoja reálne duchovné mocnosti? Mocnosti, ktoré sa nedajú zrušiť tým, že niekto spíše akademickú rozpravu o ich neexistencii; ani sa nedajú človeku »vyhovoriť« na nejakom ideologickom školení alebo pri nejakej »prevýchove«; nie sú to len nejaké »engramy« alebo zážitky z detstva, ktoré tu teraz strašia v našom podvedomí, ale sú vlastne iba v našich hlavách a odtiaľ ich môžeme vygumovať na nejakom psychoanalytickom posezení; nezídu zo sveta ani eugenetikou, rasovou selekciou alebo genetickým inžinierstvom. Sú to reálne hierarchické bytosti, božstvá, ktoré tu boli dávno pred človekom, a z ktorých lona sme vzišli aj s celým týmto viditeľným vesmírom.

Ďalšie osudy človečenstva závisia v najvyššej miere od toho, nakoľko bude človek schopný vyniesť tento svoj vzťah k vyšším silám do jasného svetla vedomia a nakoľko zostane podvedomý. V najstarších časoch ľudstvo nasledovalo vnuknutia vyšších síl inštinktívne, ako zo sna, rešpektívne im ich sprostredkovali kňazi skupinovo, pre veľké okruhy ľudí naraz. Cena za to bola osobná nesloboda jednotlivca. V súvislosti s rozvojom slobody a individuality a osamostatňovaním myslenia človeka od tútorstva kozmických inteligencií záleží a bude záležať stále viac na tom, či a aký vzťah k nebu si bude vedieť zjednať každý sám za seba. Teda aké pojmové a myšlienkové štruktúry si bude tvoriť vo vzťahu k tým impulzom, ktoré mimovoľne žijú ako hnacie sily v nevedomých vrstvách jeho psychiky. Či použije svoj intelekt ako jedinečný nástroj sebauvedomenia, pravdivého poznania seba samého vrátane svojho duchovného pôvodu, poznania-činu, ktorým sa zároveň vyrodí z lona astrálnych síl do sveta ako slobodná duchovná bytosť - alebo ho bude zneužívať len na konštruovanie kvázi-logických teórií, ktorých účelom nie je nič viac ako dláždiť cestu argumentmi pre uspokojovanie nečistých pudov a egoistických síl v jeho podvedomí, ktorých otrokom je a aj ním zostane.

Nesmierne **veľa závisí od toho, ako sa ľudia postavia vo svojom myslení a vedomí k určitým subtílnym vplyvom, ktoré teraz ako ideály a praobrazy cností vlievajú do duší ľudí anjeli.** Nemožno dostatočne zdôrazniť, že od toho záleží budúcnosť človeka a ľudstva. Človek sa k nim môže postaviť vo svojom vnútri chrbtom. Môže sa voči svojmu svedomiu ohľušiť, odracionalizovať si ho a vykonštruovať najbrilantnejšie popieračské teórie aké len chce. Ale tieto sily, ktoré vymkne zo svojho bdelého denného vedomia, sa v noci vlievajú do jeho vedomia hlbokého spánku. V noci, keď nie je so svojím ja vo svojom tele, vlejú anjeli a archanjeli to, čo bolo preňho určené, do jeho éterickej a fyzickej schránky, ktoré zostali v posteli. Morálne ideály padnú do tela a odtiaľ - ale teraz už deformované ako v odraze na krivom zrkadle - vystupujú do denného vedomia zdola ako pudy, ktoré nevedome ovládajú človeka.

Všetky tie polo-voľné sily, ktoré sa už anjeli rozhodli prenechať človeku, ale človek ich ešte neuchopil v jasnom svetle vedomia, prepadajú v prítomí podvedomia a polo-vedomia niekomu tretiemu: démonickým silám, podsvetiu. Vytesnené sa nestávajú menej silné, ale len teraz skutočne nebezpečné, pretože sú mimo kontroly.

Záleží teda na tom, nakoľko pravdivé alebo prekrútené predstavy si bude ľudský rozum vytvárať o týchto skutočnostiach, ktoré sa vynárajú z hĺbok jeho vlastnej bytosti. V tom majú veľkú rolu a zodpovednosť univerzity, ako výsočné predstaviteľky reflektujúceho spoločenského rozumu. Rozum sám osebe nie je hybnou silou, ale môže vo vzťahu k tým citovým a vôľovým impulzom, ktoré žijú vo vedomí ľudí, zohrať kľúčovú rolu. Môže ich pravdivo osvetliť a tým vyslobodzovať k priamočiaremu pôsobeniu, alebo ich kriviť, brzdiť, komoliť, miasť, stavať sa proti nim a tým ich vykoľajovať na krivoľaké a deštruktívne cesty.

Univerzitní pracovníci sú dedičmi starých hermetických zasvätenecov. Myšlienky týchto však v sebe obsahovali ešte niečo zo samotných tvorivých ideových síl kozmu a mali preto magickú moc utvárať realitu. Súčasné akademické myslenie stratilo takmer celkom vzťah k svetu ideí, ktoré ako tvorivé sily žijú a pôsobia vonku vo svete. Stalo sa abstraktným, suchým, impotentným. Teórie súčasných kabinetných vzdelancov sa nenachádzajú nikde inde než v ich vlastných hlavách a spisoch. Sú to systémy pojmov, pomocou ktorých vôbec nie je možné uchopiť tie sily, ktoré reálne hýbu svetom. Z nášho myslenia sme stratili prístup k spoločenskej realite. Na jednej strane zostali teórie učencov, odťažené a odtrhnuté od reality - a na druhej strane realita, ktorá sa vyvíja živelné, hnaná pre nás nepochopiteľnými impulzmi, ktoré nedokážeme reflektovať. Učenci nepochopili z týchto síl, ktoré lomujú celou spoločnosťou v podobe rôznych prúdov a hnutí, nepokrytým spôsobom nič; nepochopili vlastne ešte ani to, že existujú. Dodnes totiž popierajú buď ich existenciu alebo aspoň ich poznateľnosť. Ako máme dať do poriadku niečo, o čom si stále nahováráme, že to vlastne neexistuje?

Napríklad postmoderna a celý ten zmätok v myslení a hodnotách, ktorý sa začal zhruba od čias Nietzscheho, je chaotickou reakciou na impulzy, ktoré začal od konca 19. storočia vlievať do kolektívneho podvedomia ľudstva Michael. Tak ako u jednotlivca, keď niečo nekontrolovane pôsobí v podvedomí, nejaké vytesnené želanie, stáva sa nebezpečným - tak aj v kolektívnej psyché celých národov a kultúrnych období sú činné impulzy, ktoré sa zmenia na neurózu, pokiaľ sa ich nepodarí vyniesť do vedomia.

Akonáhle si uvedomíme, že duchovný svet je plný konkrétnych síl, ktoré majú tiež svoje zákony, a ktoré zmietajú celými národmi alebo kultúrnymi obdobiami, vplynú z toho bezprostredne praktické dôsledky pre život. Asi tak, ako keď človek objaví nejakú prírodnú silu, povedzme elektrinu; tak už jej nechce byť ďalej vydaný bezbranne napospas, ale zo svojho poznatku vyvodí praktické opatrenia pre život a zariadi sa podľa toho (začne stavať bleskozvody). Ale nás teraz zasahujú tieto duchovné impulzy, ktoré prichádzajú od vyšších bytostí, doslova ako blesky z neba; ako nejakého pračloveka, ktorý nechápe, čo sa s ním deje, a modlí sa za búrky pod osamelým dubom, aby ho netrafilo. Toľko je asi platná aj naša sociológia.

Objavenie duchovných zákonov bude znamenať najmenej taký významný dejinný zlom ako objavenie prírodných zákonov. A ich uplatnenie v praxi bude mať taký ďalekosiahly dopad ako mala vedecko-technická revolúcia. To spoločenstvo, ktoré si to ako prvé uvedomí, získa náskok pred

F. von Stassen: Vánovia, 1914.

SVET VISÍ - A TO OBZVLÁŠŤ DNES - NA TENKEJ NITI A TOU JE LUDSKÁ DUŠA.

CARL GUSTAV JUNG

ostatnými. A tie spoločnosti, ktoré sa to budú snažiť popierať, zakrátko zaostanú tak žalostne ako tie, čo sa kedysi pokúšali popierať prírodovedecké objavy.

Duchovné poznanie sa však od prírodovedného a technického v mnohých podstatných smeroch aj líši. Nie je len vecou rozumu, ale celého človeka. Nemôže byť podávané a preberané len informatívne, vonkajšou cestou. Nemôže byť získané pasívne. Ale môže byť len vydobyté energiou mravnou a vôľovou aktivitou z vlastného vnútra. Musí byť vždy zároveň aj osobné, intímne. Avšak ono krásne tajomstvo, ktoré môže človek objaviť je, že ak dôveruje tomu, čo je v ňom to najosobnejšie, ukáže sa to nakoniec ako všeobecne platné a naopak, vo všeobecnom rozpozná osobné. Ak zostúpi do najväčších hĺbok svojej vlastnej bytosti, svojho vnútorného sveta, nájde tam sily, ktoré pohybujú hviezdami a galaxiami, a opačne: ak výjde zo seba von, do prírody a do sveta, alebo vystúpi vysoko do hviezdnych diaľok, nájde tam najintímnejšie tajomstvá svojho srdca. Zvnútra mikrokozmu sa dá urobiť prielom do makrokozmu a späť; oba prechádzajú jeden v druhý ako lemniskáta, ležatá osmička symbolizujúca nekonečno.

Vo svojom vlastnom vnútri sa človek môže spojiť s pravým duchom doby aj s duchom národa. Len tu spozná aj svoje osobné poslanie, ktoré je jedinečné. A len ak bude konať z tohto poznania, bude pôsobiť do svojho sociálneho okolia harmonicky, ozdravne a umenšovať chaos; nie ak sa bude pridávať k davovým vonkajším politickým, ideovým alebo náboženským hnutiam. Všetko závisí od toho, ako si teraz každý sám dokáže vo svojom vnútri znovuvydobýť spojenie s nebom.